

3014

1594
491.99-5

1175

165
ԱՇԽԱՐՀԻԿ ԼԵՋՈՒԻ ՈՒՍՄԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՆՈՐ ԸՆԹԱՑՔ

ՏԵՍԱԿԱՆ ԵՒ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ

ՏԱՐՐԱԿԱՆ

ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ա. Շխարիկ Լեզուի

Ա Շ Խ Ա Տ Ա Ս Ի Ր Ե Յ

ՔԻՒՋԱՆԴ Մ. ՊՕՋԱՃԵԱՆ

Կանոններու ուսուցումը կրնայ կատարուիլ
բնագրի սր վրայ
Կանոնները պէ՛տ է ուսուցանել կիւրա-
նութեամբ :

Կ Ը Պ Ա Ր ՈՒ Ն Ա Կ Է

36. Ընթերցում, բարոյական եւ հրահանգիչ-

170 Հրահանգ ուղղադրական եւ շարադրական.

Կ. ՊՈԼԻՍ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՆԵՐՍԷՍ Զ. ԱՐԱՄԵԱՆ

1894

491. 99-5

7-75

ԱՇԽԱՐՀԻԿ ԼԵՋՈՒԻ ՈՒՍՄԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՆՈՐ ԸՆԹԱՑՔ

ՏԵՍԱԿԱՆ ԵՒ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ
ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ա. ՇԽԱՐԻԿԻ ԼԵԳՈՒԻ

ՏԱՐՐԱԿԱՆ ԸՆԹԱՑՔ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՅ

ՔԻՒՋԱՆԴ Մ. ՊՕՋԱՃԵԱՆ

ՆՈՐ ՏՊԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

معارف نظارت جلیله سنک رخصتیه طبع اولمشدر

Կ. ՊՈՒԼԻՍ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ն. Ճ. ԱՐԱՄԵԱՆ

1894

2010

ՆԱԽՆԱԿԱՆ ԾԱՆՈԹՈՒԹԻՒՆՔ

FUR. — HOUSE

1. Հնդկացուած. — ԲԱՐԻ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆԸ

Բարի դպրոցականը քաջ կը սովորի իր դասերը, մաքուր
կը պահէ իր գիրքերն ու տետրակներն եւ ուսուցչին դա-
սերուն մօտիկ կ'ընէ ուշադիր : Քաղաքավար է եւ սիրով կը-
վարուի իր բոլոր ընկերներուն հետ : Զրեանքի ատեն, խե-
լացի տղայոց հետ միայն կը խաղայ եւ սերտողութեան ա-
տեն ժրաջան կ'աշխատի : Ուստի աշխատասիրութեան, կար-
գապահութեան եւ բարի վարուց համար իր ստացած նիշե-
րը միշտ քաջալու են եւ իր ուսուցչին ու ծնողքը գոհ են
իրմէ : Ապրի՛ր բարի դպրոցականը :

4 P 5. 4 P. 6 P.

1. Գրառք. Բնագիրն օրինակեցէք բառերն հորիզոնական
(-) զճով եւ խօսքերն ուղղահայեաց (|) զճով զատելով:

Գրեցե՛ք. Բարի — յպրոցականը — քաջ — կը սովորի — իր
— շատերը, ըստոր — կը պահե՛ք — իր — զիրիքերն — ու — ինչ
շականերն | Եւ այլն :

2. Բերանացի. Բնագրին բառերն ու խոսքերն որոշեցէք

Ըսեմ. Բարի բառ մ'է, պարոզականը բառ մ'է, եւայլն:

Բարի պարոզականք քաջ կը ստիրի իր դասերը, ահա
առաջին խօսքն, եւայլն:

1. Քերականութիւն. Հայերէն լեզուն ունի իր յատուկ կանոններն որոնք կը սովորեցնեն ուզիլ խօսիլ եւ ուզիլ գրել: Այդ կանոններուն ամբողջութիւնն է Քերականութիւնը:

2. Բառ. Պօսեղու եւ գրեղու համար մարդիկ կը գործածեն բառեր:

3. Խօսք. Խօսքը քանի մը բառերու կապակցութիւնն է որ կատարեալ իմաստ կուտայ .

Բարի պարոջականը ֆաշ կըսովրի իր դասերն:

Այս վեց բառերն իրարու քով գալով իմաստ մը տուած են:

2001

18234-59

2. Ընթերցուած. — ԽՐԱՏ ԱՌ ՄԱՆՈՒԿՆ

Որդեակ իմ, հնազանդ եղի՛ր ճնողացդ եւ ջանա՛ որ պարկեշտութեամբ արժանի ըլլաս քու նմաններուդ յարգանաց։ Մի՛ մոռնար իմաստութեան խրատներն. աշխատասէր եւ ժուժկալ եղի՛ր։ մի՛ վատներ ո՛չ ժամանակդ եւ ո՛չ դրամդ. ասո՛ն ստախօսութիւնն եւ երբեք մի՛ չարախօսեր։ Քիչով գոհանալ սովորէ՛, բարի եղի՛ր եւ աղքատներն սփօսի՛։ Յիշէ՛ թէ ճշմարիտ երջանկութիւնը կը կայանայ պարտականութեան կատարման մէջ։

Հ Ր Ա. Հ Ա Ն Գ

3. Բերանացի. Ըսէք թէ իւրաքանչիւր բառ քանի՞ վանկ ունի։
Ըսե՛ք. Որդեակ բառն երկու վանկ ունի կամ բազմալանկ
4. Գրաւոր. Բնագիրն օրինակեցէ՛ք բառերը վանկատելով։
Օրինակ. Որդեակ իմ, հը-նա-զանդ ե-ղի՛ր ծը-նո-ղա-ցդ։
5. Գրաւոր. Գտէք տասն միալանկ, տասն երկալանկ
եւ տասն եռալանկ բառեր։

4. Վանկ. Բառերը կազմուած են ձայներէ որք կը հոշուին վանկ։

Մէկ ձայնով կամ մէկ հնչմամբ արտասանուող մէկ կամ աւելի գիր վանկ կ'ըսուին։

5. Բառ մը կրնայ ունենալ մէկ վանկ կամ աւելի վանկ. գիրք բառն ունի մէկ վանկ, տեսակ բառն ունի երկու վանկ, զատարան բառն՝ երեք վանկ։

Ծանօթ. 1. Բառի մը մէջ սրճափ ձայնաւոր կայ, այնչափ ալ վանկ կայ։

Ծանօթ. 2. Երկու բաղաձայններու մէջ դտնուած բնական ը ը վանկատութեան մէջ յայտնի կը դրուի։

Ծնողք, ծը-նողք. տղայ, տը-ղայ. հնազանդ, հը-նա-զանդ

3. Ընթերցուած. — ԲԱՐԻ ԳՈՐԾԱՒՈՐՆ

Աշխատասէր, կարգապահ, ժուժկալ եւ խնայասէր է բարի գործաւորն։ Իմ արհեստս, կ'ըսէ նա, եկամուտ մը կ'արժէ, իմ բազուկներս դրամագլուխ մ'են։ Յերեկն ի բուն արհեստանոցին մէջ աշխատելէ յետոյ, իր ընտանեաց քով կը վերադառնայ զուարթադին։ Իր պարապ ժամերուն մէջ հոգ կը տանի իր զաւակներուն ուսման եւ կրթութեան։ Երբ ընկերակից մ'ուզէ գինետուն տանիլ զինքն, կը պատասխանէ. «կը՞մեզանչես եթէ գինեմոլութեամբ փնասես առողջութեանդ որուն պէտք ունի ընտանիքդ. ես ո՛չ ժամանակ եւ ո՛չ ալ դրամ ունիմ վատնելու»։ — Բարի գործաւորը ծերութեան ատեն կարօտ չալիտի մնայ եւ զաւակները պիտի օրհնեն զինքն։

Հ Ր Ա. Հ Ա Ն Գ

6. Բերանացի. Ըսէք թէ իւրաքանչիւր բառ քանի՞ ձայնաւոր ունի եւ քանի՞ բաղաձայն։

Ըսե՛ք. Աշխատասէր բառն ունի չորս ձայնաւոր. ա, ա, ա, ե, եւ հինգ բաղաձայն, շ, խ, ս, ս, ր։

6. Գիր. Վանկերը կազմուած են գիրերէ։

Գիրերն երկու տեսակ են, ձայնաւոր եւ բաղաձայն։

7. Զայնաւոր. Զայնաւոր են սոյն ութ գիրերն, ա, ե, ե, ը, ի, ո, ռ, օ, որք ինքնին ձայն ունին առանց ուրիշ գրէ օգնութեան։

8. Բաղաձայն. Բաղաձայն են մնացեալ գիրերն, ք, գ, յ, զ, ք, ժ, յ, խ, ծ, կ, հ, ձ, ղ, մ, յ, ն, շ, չ, պ, ջ, ո, ս, վ, Տ, ր, ց, փ, ֆ, ասոնք ձայնաւորներու օգնութեամբ միայն կրնան իրենց ձայնն հանել։

9. Մատուց բացի. Հայերէն բառերը տասն տեսակ են. Անուն կամ Գոյական, Յօդ, Ածական, Դերանուն, Բայ, Դերբայ, Նախադրութիւն, Մակբայ, Շաղկապ, Զայնարկութիւն։

ԳԼՈՒԽ Ա.

ԱՆՈՒՆ ԿԱՄ ԳՈՅԱԿԱՆ

4. Ընթերցուած. — ԸՆՏԱՆԻ ԱՆԱՍՈՒՆՔ

Զին, էշը, ուղտը, կովը, ոչխարը, շունն ու կատուն ընտանի անասուններ են:

Զին, էշն եւ ուղտը կը կրեն մեր բեռները, կը քաշեն մեր կառքերն ու սայլերն եւ հեռաւոր տեղեր ճամբորդելու կը ծառայեն:

Կովը ու ոչխարը կուտան մեզ կաթ, միս, իւղ, բուրդ, կաշի եւ եղջիւր: Արհեստաւորը կովուն եղջիւրէն կը շինէ դանակի եւ պատառաքաղի կոթեր, կոճակներ ու սանտրեր:

Կատուն կը բռնէ մեր տուներու մուկերն, իսկ շունը գիշերապահին հետ մեր բնակարաններն եւ հովուին հետ մեր ոչխարներն ու այծերը կը պահպանէ:

Հ Բ Ա. Հ Ա. Ն Գ.

7. ԳՐԱՆՈՐ. Բնագիրն օրինակեցէք, անձ նշանակող բառերուն վրայ ա, կենդանի նշանակող բառերուն վրայ կ եւ իր նշանակող բառերուն վրայ ի դնելով:

8. ԳՐԱՆՈՐ. Գտէք երեք անուն որ նշանակեն՝

Անձ, մետաղ, ծաղիկ, պտուղ, բայս, պտղատու ծառ, անպտուղ ծառ, ընտանի անասուն, վայրի անասուն, թռչուն, միջատ, սողուն, չորքոտանի, օր. ամիս. տօն:

Օրինակ	}	Անձ	Հայր, մայր, եղբայր.
		Մեծաղ	Ոսկի, արծաթ, պղինձ.

10. Ամէն անձ, անասուն եւ իր որոշ անուն մը ունին: Աւրեմն անձ, անասուն եւ իր նշանակող բառերը կը կոչուին անուն կամ գոյական:

ՅԱՏՈՒԿ ԱՆՈՒՆ

5. Ընթերցուած. — ԳՊՐՈՑԻՆ ՄԷՋ

Դասառութեան ժամը կը մօտենայ: Յակօր եւ Յովհաննէս, երկու եղբայրներ, իրենց հրահանգները պատրաստած եւ իրենց դասը լաւ սերտած են: Նոքա իրենց հօր եւ մօր ձեռքը կը համբուրեն եւ դպրոց կ'երթան: Յտեսութիւն, զաւակներս, կ'ըսէ իրենց մայրը. ճամբան մի խաղաք, լաւ աշխատեցէք դասարանին մէջ. յիշեցէք թէ ձեր հայրն սրջափ ուրախ պիտի ըլլայ, երբոր դուք բարենիշ ստացած էք ձեր ուսման եւ բարի վարուց համար: Յակօրի եւ Յովհաննէսի հօր անունն է Կարապետ, եւ իրենց մօր անունն է Սոփիկ:

Հ Բ Ա. Հ Ա. Ն Գ.

9. ԳՐԱՆՈՐ. Բնագիրն օրինակեցէք յասուկ անուններուն վրայ յ եւ հասարակ անուններուն վրայ ի դնելով:

10. ԳՐԱՆՈՐ. Գտէք երեք յասուկ անուն որ նշանակեն Կին, մարդ, քաղաք, աշխարհ, ծով, գետ, նեղուց, լեռ, լիճ, մոլորակ, թաղ:

Օրինակ	{	Մարդ	Աղամ, Մովսէս, Եղիա:
		Քաղաք	Կ. Պոլիս, Կեսարիա, Տրապիզոն:

11. Անուններն երկու տեսակ են, Յասուկ անուն, Հասարակ անուն:

12. Յասուկ անուն է այն մասնաւոր անունն որով առարկայ մը իր նմաններէն կը զանազանենք. շատ մարդ, շատ քաղաք կայ, բայց անոնցմէ մին իր նմաններէն զանազանելու համար կ'ըսենք. Գրիգոր, Յովհաննէս, Կամ Պոլիս, Ասանա:

Գիտելիք. Յատուկ անուն են մարդերու, քաղաքներու, աշխարհներու, գիւղերու, թաղերու, լեռներու, գետերու, ծովերու, լիճներու, նեղուցներու, մոլորակներու անուններն:

ՀԱՍԱՐԱԿ ԱՆՈՒՆ

Գ. Ընթերցուած. — ԻՄ ԸՆՏԱՆԻՔՍ

Ես ունիմ հայր, մայր, երկու եղբայր եւ մէկ քոյր: Ունիմ նաեւ մեծ հայր (հաւ) եւ մեծ մայր (հսակ): Սերովմէ եղբայրս հօրս հետ շուկայ կ'երթայ: Մայրս տունը կը խնամէ, ճերմակեղէնները կը կարկտէ եւ կերակուր կը պատրաստէ: Աննիկ քոյրս մօրս կ'օգնէ: Ես կ'երթամ Լուսաւորչեան վարժարանն որ կը գտնուի Պոլսոյ Լանկա թաղը:

Հ Ր Ա. Հ Ս. Ն Պ.

11. Բերանացի. Յատուկ եւ հասարակ անուններն որոշեցէք:
12. Դրաւոր. Գտէք երեք հասարակ անուն որ նշանակեն՝ Բոյս, կարասի, գոհարեղէն, ատաղձագործի գործիք, որմնադրի գործիք, կարիչ գործիք, կորիզաւոր պտուղ, թնաւոր պտուղ, ոտքի աման, խաղալիկ:

13. Դրաւոր. Հետեւեալ անուններէն անձ, անասուն, եւ իր ցուցնող բառերն որոշեցէք.

Դրեցեմ. Ձի անասուն մ'է. Տնեսն անձ մ'է. Գրիչ իր մ'է:

Ձի, տնեսն, գրիչ, կով, ջորի, վարդ, ժամացոյց, թուղթ, սղոց, հացագործ, նաւավար, աթոռ, եղջերու, կառապան, ոսկերիչ, ժամակոշ, հովիւ, արջ, գայլ, ուրաղ, կիսց, քանակ, ընկեր, Մարիամ, վարդապետ, Յակոբ, ծաղիկ, աճառ:

13. Հասարակ անուն է այն ընդհանուր անունն որ նոյնատեսակ ամէն անձի կամ ամէն իրի կրնայ արուիլ. ֆաղափ բառն հասարակ անուն մ'է, որովհետեւ ամէն քաղաքի կըրնանք ֆաղափ ըսել. գիրք բառն հասարակ անուն մ'է, որովհետեւ ամէն զրքի կրնանք գիրք ըսել:

Նեղոս գետ, Դանուբ գետ. — Այս խօսքերուն մէջ ալ, Նեղոս յատուկ անուն է, գետ՝ հասարակ. Դանուբ յատուկ անուն է, գետ՝ հասարակ:

ՎԵՐԱՑԵԱԼ ԱՆՈՒՆ

Դ. Ընթերցուած. — ՀԻՆԳ ԶԳԱՅԱՐԱՆՔՆԵՐԸ

Աստուած ստեղծեց մարդս եւ անոր տուաւ ներքին կարողութիւններ եւ արտաքին զգայարանքներ: Մարդս ունի հինգ արտաքին զգայարանք որոնցմով կ'որոշէ նիւթական կամ տեսանելի առարկայները: Արտաքին զգայարանքներն են՝ տեսանելիք, լսելիք, հոտոտելիք, ճաշակելիք եւ շոշափելիք: Աչքով կը տեսնէ, ականջով կը լսէ, թիւով կը հոտոտէ, բերանով կը ճաշակէ եւ ձեռքով կը շոշափէ: Մարդուս ներքին կարողութիւններն են միտք, կամք, զգացում: Մտքով կ'ըմբռնէ, կը հասկնայ մտաւոր կամ անտեսանելի առարկայներն եւ բարին չարէն ու գեղեցիկը ագեղէն կ'որոշէ:

Հ Ր Ա. Հ Ս. Ն Պ.

14. Բերանացի. Բնագիրը կարդացէք եւ ըսէք թէ ո՞ր անունները նիւթական կամ տեսանելի առարկայ եւ ո՞ր անունները մտաւոր կամ անտեսանելի առարկայ կը նշանակեն:

15. Դրաւոր. Որոշեցէք նիւթական եւ մտաւոր առարկայներու անուններն:

Դրեցեմ. Փառք մտաւոր առարկայի մ'անուն է. գրիչ նիւթական առարկայի մ'անուն է:

Ե Փառք, գրիչ, Աստուած, խեղ, մատիտ, կաւիճ, գորով, սկիւր, գութ, եռանդ, հաւատք, յոյս, լոյս, հրեշտակ, փախուստ, առիւծ, սէր, զթուլթիւն, աշխատութիւն, պատիւ, միտք:

14. Այն բաներն որ կան, գոյութիւն ունին, այսինքն մեր արտաքին զգայարանքներուն ենթակայ են, կը կոչուին նիւթական կամ տեսանելի առարկայ, իսկ այն բաներն որք թէեւ կան եւ անուն ունին, սակայն մեր արտաքին զգայարանքներուն ենթակայ չեն, այլ մտքով միայն կ'ըմբռնուին, կը կոչուին մտաւոր կամ անտեսանելի առարկայ:

Մտաւոր առարկայներու անունները կը կոչուին Վերացեալ անուն:

Թ Ի Ի

Ե Զ Ա Կ Ի, Յ Ո Դ Ն Ա Կ Ի

Տ. Ընթերցուած. — ՄԵՐ ԴԱՍԱՐԱՆԸ

Մեր դասարանին մէջ կը տեսնեմ նստարաններ, զրասեղաններ, գիրքեր եւ տետրակներ: Պատերուն վրայ կախուած են աշխարհացոյց քարտէսներ եւ մեծ պատկերներ: Կայ նաեւ դրատախտակ մը, որոյ վրայ կը գրենք մեր հրահանգները: Մեր դասատուն համար կան բեմ մը, զրասեղան մ'եւ աթոռ մը: Երբ դասատուն դասարանէն ներս մտնէ, բոլոր աշակերտներն ոտքի կ'ենեն եւ յարգանքով ողջունեն զինքն:

Հ Ի Ս. Հ Ս. Ն Գ

16. Բերանացի. Բնագիրը կարդացէք եւ ըսէք թէ ո՞ր գոյականներն եզակի են եւ որո՞նք յոգնակի:

17. Գրաւոր. Եղակիներուն դիմացը գրեցէ՛ք իրենց յոգնակին: Գրեցէ՛ք. Տուն, տուներ, տետրակ, տետրակներ.

Տուն, տետրակ, բոյն, հաւ, գրիչ, դանակ, ջուր, սուրբ, բրուտ, սուր, թռչուն, մատանի, եկեղեցի, դպալ, պնակ, սոսեղ, դեղ, կով, ցուլ, քոյր, բժիշկ, անձեռոց, եղբայր, քահանայ:

15. Գոյական մը եզակի է երբ մէկ առարկայ կը ցուցնէ. Գրիչ կը նշանակէ մեկ գրիչ, ծառ կը նշանակէ մեկ ծառ:

16. Գոյական մը յոգնակի է, երբ շատ առարկայ կը ցուցնէ, ինչպէս. Գրիչներ կը նշանակէ շատ գրիչ, ծառեր կը նշանակէ շատ ծառ:

17. Կանոն. Եզակի գոյական մը յոգնակի կ'ըլլայ, երբ անոր ծայրն աւելցնենք եւ կամ ներ մասնիկը:

Եթէ անունը միաւրական է, եւ կ'աւելնայ. ծառ, ծառեր.

Եթէ անունը բազմական է, ներ կ'աւելնայ. գրիչ, գրիչներ:

Գիտելիք. Լեռ, դուռ, բեռ, եգ, քոռ, մաս, գտն բառերը թէեւ միաւրական են, սակայն ներ մասնիկով յոգնակի կ'ըլլան:

Հ Ո Ւ Ն Վ Ո Ւ Մ

Պ. Ընթերցուած. — Ո Ձ Ե Ա Ր Ը

Ոչխարն որոճացող կենդանի մ'է եւ մարդուս շատ օգտակար է: Ոչխարին միտն ու կաթը շատ սննդաբար են: Ամառը դալար խոտ եւ ձմեռը չոր խոտ կը կերցունեն ոչխարին: Հովիւը մարգագետիններու մէջ կ'արածէ ոչխարն եւ գաղաններու դէմ կը պաշտպանէ զայն: Ոչխարեւ կը խուզեն այն փափուկ բուրդն որով շինուած են մեր հագուստները: Մարդիկ ոչխարով կը սնանին, զի անոր միտն հացին հետ իրենց գլխաւոր սնունդը կը կաղմէ:

Հ Յ Ս. Հ Ս. Ն Գ

18. Բերանացի. Բնագիրը կարդացէք եւ տեսէք թէ ոչխար բառը քանի՞ կերպ փոխած է իր վերջաւորութիւնը:

19. Գրաւոր. Ոչխար բառին տեղ այժ բառը գրէք:

20. Գրաւոր. Յոգնակիներուն դիմացը գրեցէ՛ք եզակին: Գրեցէ՛ք. Հարսներ, հարս. Բեռներ, բեռ.

Հարսներ, բեռներ, զարդեր, դարակներ, եղներ, կո՛վեր, գառներ, էշեր, դուռներ, աթոռներ, մատներ, ցաւեր, դպրոցներ, ընկերներ, թոռներ, զրասեղաններ, լեռներ, սողուններ, չորքոտանիներ, արժէթուղթեր, շոգենաւեր, վանահայրեր, ծաղկեփունջեր, մասնատուիկեր:

18. Խօսակցութեան մէջ գոյականներու վերջաւորութիւնը կերպ կերպ կը փոխուի եւ այս փոփոխութեան կ'ըսուի Հոլով. (Դիտեցէ՛ք ոչխար բառն):

19. Գոյական մը վեց ձեւով միայն կրնայ փոխել իր վերջաւորութիւնն. հետեւաբար հոլովները վեց հատ են.

Ուղղական, Հայցական, Սեռական, Տրական, Բացառական եւ Գործիական:

10. Ընթերցուած. — ԳԱՐՈՒՆ

Ահա եկաւ Ապրիլ ամիսն. Արեւն աւելի փայլուն է, ցե-
րեկն աւելի երկար է, եւ երկինք աւելի պայծառ: Ծառերուն
եւ մացառներուն մէջ թռչունները կ'երգեն զուարթագին եւ
իրենց բոյները կը շինեն: Արեւն ու մարգերը նորէն կը կա-
նանչան: Ժրաջան մեղրուն կը հաւաքէ ծաղիկներու հիւթն
եւ ոչխարները կ'երթան ճարակել նորածիլ խոտն: Գարնան
մէջ ենք. զարունը տարւոյ գեղեցկագոյն եղանակն է:

ՀՐԱ. ՀԱՆ. Գ.

21. Բերանացի. Ըսէք թէ շեղագիր բառերն ի՞նչ հոլով են.

22. Գրաւոր. Հետեւեալ բառերն ուղղական հոլով գոր-
ծածեցէք, այսինքն գրեցէք թէ աճ, անասուն, ծառ, մե-
սաղ, բո՞յս, պո՞ւղ են:

Գրեցիք. Շունն անասուն մ'է. Հովիւն անձ մ'է.

Շուն, հովիւ, կաղամբ, խնձոր, վարժապետ, արծաթ, կա-
տու, կանկար, սակի, երկաթ, ուռենի, ծիրանի, նաւավար,
տանձ, տանձնի, պղինձ, ստեպղին, կով, ջորի, նուռ:

23. Գրաւոր. Կէտերուն տեղ յարմար ուղղական մը
գրէք՝ ո՞վ, ի՞նչ բան հարցումն ընելով:

Գրեցիք. Էջը կը զույլ. Ախպարը կ'երգէ.

... կը զույլ: ... կը մըտէ: ... կ'որոսայ: ... կը գեղնի:
... կ'երգէ: ... կը սուլէ: ... կ'ոռնայ: ... կը բզզայ:
... կը փայլի: ... կը կրծէ: ... կը մայէ: ... կը հաջէ:
... կը մարի: ... կ'այրի: ... կը խօսի: ... կը ծխայ:

20. Ուղղական. Անուան բնական, անփոփոխ ձեւն ուղ-
ղական հոլով կը կոչուի:

Ուղղ. հոլովը կը պատասխանէ ո՞վ, ի՞նչ բան հարցման.
Աստուած մեծ է. Ո՞վ մեծ է. — Աստուած, Ուղղ. հոլով
Արեւը կը փայլի. Ի՞նչ բան կը փայլի. — Արեւը, » »

11. Ընթերցուած. — ՊԱՐՏԻՉ ՊԱՆԸ

Մարտ ամսէն սկսեալ պարտիպանն զբաղած է: Պար-
տիպանը կը բահէ իր պարտէզին հողը, կը տրմղէ, ածու-
նելու կը բաժնէ եւ անոնց մէջ սերմեր կը ցանէ: Կը տնկէ
նաեւ սոխ, խաւսր, կաղամբ եւ գեսնախնձոր: Յետոյ քաղա-
հան ընելով, գէշ խոտերը կը փրցունէ, որք կրնային բուս-
նելէ արգիլել ընդդէմներն: Ամառն եւ աշունն, իր պարտէ-
զին բանջարեղեններն ու պտուղները կը քաղէ եւ վաճառա-
նոց տանելով կը ծախէ:

ՀՐԱ. ՀԱՆ. Գ.

24. Բերանացի. Ըսէք թէ շեղագիր բառերն ի՞նչ հոլով են:

25. Գրաւոր. Կէտերուն տեղ յարմար հայցական մը գրէք՝
գո՞ւլ, ի՞նչ բանը հարցումն ընելով:

Գրեցիք. Արեւը կը լուսաւորէ (ի՞նչ բանը) երկիրը:

Արեւը կը լուսաւորէ ... : Եզը կը քաշէ ... : Շունը
կը պահպանէ ... : Հայրը կը խրատէ իր ... : Գրավաճա-
ռը ... կը ծախէ: Կառավարը կը վարէ ... : Հողագործը կը
վարէ ... : Ուսուցիչը կը կրթէ իր ... : Կովը ... կ'ուտէ:
Հովը կը փարատէ ... : Օձը խարեց ... : Աղուէսը խարեց ... :

21. Հայցական. Հայցական հոլովը անուով նման է ուղ-
ղականի, բայց ինքնատիւ կը տարբերի անկէ:

Հայցականը կը պատասխանէ գո՞ւլ, ի՞նչ բանը հարցման.
Մկրտիչ կը սիրէ իր մայրը. գո՞ւլ կը սիրէ, մայրը. Հայցին.
Մկրտիչ կը սերտէ իր դասը, ի՞նչ բանը կը սերտէ, դասը:

22. Խօսքի մէջ ուղղականը կը ցուցնէ գործողութեան մը
կատարողը, ընդդէմ, իսկ հայցականը կը ցուցնէ կատարուած բանը:
Մկրտիչ կը սիրէ իր մայրը. Մկրտիչ կը սերտէ իր դասը.
Ո՞վ է սիրողը. — Մկրտիչ. Ո. Ո՞վ է սերտողը. — Մկրտիչ Ո.
Ո՞վ է սիրուածը. — Մայրը Հ. Ի՞նչ է սերտուածը. — Դասը Հ.

12. Ընթերցում. — ԱՆԱՍՆՈՅ ԶԱԳԵՐՆ

Ոչխարին ձագը կը կոչուի գառնուկ, այծին ձագը կը կոչուի ուլ կամ ամիկ, խոզին ձագը կը կոչուի խոճկոր, վագրին եւ առիւծին ձագը կը կոչուի կորիւն, եղնիկին ձագը կը կոչուի եղնորթ, աքաղաղին փոքրը կը կոչուի աքլոր, արջուն ձագը կը կոչուի թոփիւն, շան ձագը կը կոչուի լակոտ կամ սկունդ, ուղտին ձագը կը կոչուի կոզոն, կովուն ձագը կը կոչուի հորթ, էջուն ձագը կը կոչուի քոռակ, հաւուն ձագը կը կոչուի վառեակ, ձիուն ձագը կը կոչուի մորուկ:

Հ Ր Ս. Հ Ա. Ն Գ

26. Գրաւոր. Բնագրին սեռական հոլովները ստորագրածեցէք:

27. Բերանացի. Գտէք թէ սեռականը քանի՞ կերպ վերջաւորութիւն ունի:

Կանոնաւոր հոլովման քննարկումը ձեռն

Ուղղական.	Փայտ,	Փայտ-եր.
Հայցական.	Փայտ,	Փայտ-եր.
Սեռական.	Փայտ-ի,	Փայտեր-ու.
Տրական.	Փայտ-ի,	Փայտեր-ու.
Բացառական.	Փայտ-ե,	Փայտեր-ե.
Գործիական.	Փայտ-ով,	Փայտեր-ով.

28. Գրաւոր. Վերի օրինակին պէս հոլովեցէք.

Հաց, ծառ, վարդ, սեղան, դպրոց, կաղամբ, աշակերտ:

23. Սեռական. Սեռական հոլովը կը ցուցնէ թէ առարկայն որո՞ւնն է կամ ի՞նչ քանի կը վերաբերի: Սեռական հոլովը կը պատասխանէ որո՞ւն, ի՞նչ քանին հարցման.

Յակոբի գիրքը, որո՞ւն գիրքը. — Յակոբի, Սեռական Ոչխարին միսը, ի՞նչ քանին միսը. — ոչխարին »

Հ Ր Ս. Հ Ա. Ն Գ

29. Գրաւոր. Հետեւեալ բառերն իրարու կապեցէք, այնպէս որ առաջինն ըլլայ սեռական եւ երկրորդն ուղղական. Գրեցիք. Խնձորի կեղեւ:

Խնձոր կեղեւ, դանակ կոթ, գաւազան ծայր, վարդ հոտ, դպրոց տնօրէն, ծառ ճիւղ, սեղան ծածկոյթ, աթոռ ոտք, կատու սրջ, հոր ջուր, ծիրան կուտ, մազ գոյն:

30. Գրաւոր. Նոյն բանն ըրէք ու հոլովակերտ մասնիկով.

Կով կաթ, նաւ ղեկ, ծով ջուր, ձի մազ, հաւ ձագ, է. համետ, մահ պատիժ, հով սաստկութիւն, սով պատճառ, շահ յոյս, մարդ զուլիս, զուլիս մազ, տղայ ձայն, շարժ սկիզբ, ժամ մէջ, դար վախճան, արջ մորթ:

31. Գրաւոր. Գտէք անունն այն ծառին որ կուտայ՝

Խնձոր, տանձ, կեռաս, սալոր, ծիրան, կաղին, դեղձ, նարինջ, արմաւ, նուռ, թուզ, նուշ, ընկոյզ, սերկեւիլ:

24. Սեռական հոլովի կազմութեան ընդհանուր ձեւն է — եղակի համար —, գոյականին ծայրը կցել ի հոլովակերտ մասնիկն. իսկ — յոգնակի համար —, ու հոլովակերտ մասնիկն. (Դիտեցէք փայտ քառին հոլովումը):

25. Եզակի սեռականի կազմութեան ատեն, չատ անգամ բառին վերջին վանկի ձայնաւորը կը փոխուի կամ կը կորսուի: Այս փոփոխելի ձայնաւորներն են՝ ի, ու, ե, եւ, ոյ, իւ, եւյ:

26. Երբ պտուղ նշանակող բառին ծայրը եկի կամ լոկ ի աւելցնենք, կը նշանակէ նոյն պտղին ծառը.

Խնձոր, խնձորեկի. դեղձ, դեղձի. թուզ, թզեկի:

Ծանօթ. Ուսուցիչն ի հարկին ինքն պատշաճ ծանօթութիւնը տայ քե ո՛ր հոլովներու մէջ եւ ի՞նչ բանի կը փոխուին այդ ձայնաւորներն, եւ պէտք է գրել տայ նրանցի տեարին մէջ:

Հ Բ Ա Հ Ա Ն Գ

32. Գրաւոր. Սոյն բառերէն առաջինն սեռական ըրէք.

Գրիչ ծայր, գիր թուղթ, սիրտ ցաւ, թուղթ գոյն, ջուր համ, հովիւ սրինգ, հրեայ տուն, պաշտօնեայ ամսական, գիրք կողք, սենեակ դուռ, անիւ առանցք, վայրկեան արագութիւն, ժամացոյց սլաք, պարտէզ դուռ:

33. Գրաւոր. Հոլովեցէք հետեւեալ անուններն.

Ձի, կով, նաւ, հաւ, ծով, շահ, էշ, սով, հով, ժամ, դար:

34. Գրաւոր. Հետեալ բառերուն սեռականները գրեցէք.

Յարութիւն, գլխութիւն, դնում, մեկնում, յաւելում, հոգի, ոսկի, տարի, եկեղեցի, տեղի, դուռ, շուն, տուն, անուն, տղայ, գլուխ, չարաթ, բարձում, առաքինութիւն:

27. Կան անուններ որոց եզակի սեռականն — (ինչպէս նաեւ տրականն), — հոլովման ընդհանուր ձեւէն տարբեր կերպով կը կազմուի:

1. Սեռականի մէջ ու կը վերջաւորին քանի մը միավանկ բառեր միայն, ինչպէս նաեւ շարք, գլուխ եւ թղայ բառերն:

Ծով, ծովու. շահ, շահու. նաւ, նաւու. տղայ, տղու. չարաթ, չարթու. ձի, ձիու. ժամ, ժամու. գլուխ, գլխու:

2. Սեռականի մէջ լոյ կը վերջաւորին ի-ով վերջաւորեալ բոլոր բազմականի բառերն.

Տարի, տարւոյ. որդի, որդւոյ. եկեղեցի, եկեղեցւոյ.

Հոգի, հոգւոյ. ոսկի, ոսկւոյ. անդլիացի, անդլիացւոյ:

3. Սեռականի մէջ ան կը վերջաւորին ում վերջաւորեալ բոլոր բառերն, ինչպէս նաեւ քանի մը ուրիշ բառեր, ինչպէս. շուն, տուն, կնիկ, աղջիկ, աշուն, գարուն, մանուկ, դուռ, լեռ, անուն, հիւն, նուն, քոռ, բեռ եւայլն:

Սոստում, խոստման. դուռ, դրան. շուն, ջան. մանուկ, մանկան. գնում, գնման. լեռ, լեռան. աղբիկ, աղջկան:

Հ Բ Ա Հ Ա Ն Գ

35. Գրաւոր. Հետեւեալ բառերէն առաջինը սեռական ըրէք ան հոլովակերտ մասնիկով:

Դուռ փականք. Լեռ կող. Գարուն եղանակ. Աշուն եղանակ. Շուն լակոտ. Տուն պարտէզ. Մանուկ լաց. Անուն հոլով. Աղջիկ ձայն. Չուկ փուշ. Կնիկ մաղ. Եզ միս:

36. Գրաւոր. Հետեւեալ բառերուն իմաստն ամբողջացնող մէկ մէկ յաւելացուցիչ գտէք:

. . . գերեզմանը : . . . յատոցը : . . . անկիւնը :

. . . վրձինը : . . . ուրազը : . . . խոխոլը :

. . . ցուպը : . . . արօրը : . . . մանչիւնը :

. . . ածելին : . . . ասեղը : . . . հաջիւնը :

. . . խարտոցը : . . . մկրատը : . . . լոյսը :

. . . մուրճը : . . . ծեփիչը : . . . քարոյը :

37. Ի՞նչպէս կ'ըլլայ սոյն բառերուն իզականը:

Ընկեր, աշակերտ, սարկաւազ, իշխան, տնտես, գերձակ, տէր, դեսպան, գեղջուկ, դաստիարակ, քուրմ, վարժիչ:

4. Սեռականի մէջ եսն կը վերջաւորին բոլոր քիւն վերջաւորեալ բառերն, ինչպէս նաեւ քանի մը իւն վերջաւորեալ եւ ուրիշ բառեր.

Գթուրիւն, գթութեան, անկիւն, անկեան, ժողովուրդ, ժողովրդեան. Բարութիւն, բարութեան, արիւն, արեան. ծնունդ, ծննդեան.

5. Սեռականի մէջ ոյ կը վերջաւորին քանի մը բառեր.

Աստուած, Աստուծոյ. Լոյս, լուսոյ. Հաւ, հաւոյ

Մարմին, մարմնոյ. Յոյս, յոյսոյ. Սեր, սիրոյ.

28. Յաւելացուցիչ. Ինչպէս վերի հրահանգներէն կը տեսնուի, սեռական հոլովն առանձին չի գործածուիր, այլ իւր ետեւէն միշտ ուրիշ գոյական մը կ'ուզէ. Սեռականն յաւելացուցիչն է այդ երկրորդ գոյականին որ կը կոչուի յաւելացեալ. Դերձակին մկրատը. Աղխսին ցուպը. Գիւնոյ բաժակը. Նկարչին վրձինը. Հողագործին արօրը. Ոսկւոյ յարգը:

29. Ունի իդականացուցիչ մասնիկն երբ անձ նշանակող բառի մը ծայրն աւելնայ, անոր իգականը կը ցուցնէ:

Կոմս, կոմսուհի. ռեսանդ, ռեսանդուհի:

18234.09

ՏՐԱԿԱՆ ՇՈՒՆԿ

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Պ

38. Բերանացի. Սեռական եւ սր սկան հոլովներն որոշեցէք Յովսէփի գիրքը գեղեցիկ է. իմ մատիտս Յովսէփի տուի. Հաւուն միտը անդարար է. կուտ տուի հաւուն: Ծառերուն ծառաւը ջրով կ'անցնի. ջուր տուէք ծառերուն: Աշխատութեան թեան բարիքը մեծ է. մենք կը ցանկանք աշխատութեան: Յիսուսի աշակերտները տաան երկու հոգի էին. Յիսուս ըսաւ իր աշակերտներուն. աշակերտներն ըսին Յիսուսի: Քարին ծանրութիւնը ոտքս քարին զարկի: Դրան փականքն աւրուած է. նոր փականք մը դրէք դրան:

39. Գրաւոր. Հետեւեալ յատկացուցիչներուն մէկ մէկ յատկացեալ գտէք.

Հանգստեան . . . : Ծան . . . : Կովու . . . : Լուսոյ . . .
Ծննդեան . . . : Տան . . . : Ծովու . . . : Սիրոյ . . .
Սննդեան . . . : Նստան . . . : Նաւու . . . : Յուսոյ . . .

40. Գրաւոր. Ինչպէս կ'ըսուի՝

Պզտիկ նաւուն, պզտիկ կատունին, պզտիկ լճին, պզտիկ գետին, պզտիկ լեռան, պզտիկ շան, պզտիկ ծովուն, պզտիկ հացին, պզտիկ դրան, պզտիկ մանկան, պզտիկ լեզուին, պզտիկ գետին, պզտիկ փնջին, պզտիկ բարձին:

Գրեցիք. Պզտիկ նաւուն կ'ըսուի նաւակ:

30. Տրական. Տրական հոլովը ձեռով նման է սեռականի, բայց ինքնուրուի կը տարբերի անկէ. (Տես փայտ բառն):

31. Տրական հոլովն առանձին կը գործածուի եւ կը պատասխանէ որո՞ւ կամ ի՞նչ բանի հարցման:

Աղիւսի տուի. Ուսուցչին ընծայեցի. Քարին զարկի: Գիտելիք. Գոյականի մը սեռականն ինչ վերջաւորութիւն որ ունենայ, տրականն ալ նոյն վերջաւորութիւնը կ'ունենայ:

32. Իկ եւ ակ նուազական մասնիկներն երբ գոյականի մը ծայրն աւելնան, նոյն անուամբ նշանակուած բանին փոքրը կը ցուցնեն. Նաւակ, փոքր նաւ. Կատուիկ, փոքր կատու:

ԲԱՅԱՌԱԿԱՆ ՇՈՒՆԿ

13. Ընթերցուած. — ՄԱՐԳԱՅԻՆ ՄԱՐՄԻՆԸ

Մարդկային մարմինը ձեւացած է երեք մասերէ, գլխէ, իրանէ եւ անդամներէ: Դիտուն վրայ կ'երեւին գանկը, դէմքը կամ երեսը, ճակատն ու քունքերն, երկու աչքեր յօնքերով եւ արտեւանունքներով, երկու ականջներ իրենց թմբուկներով, մէկ քիթ երկու ունդներով, բերան մը երկու շրթերով եւ կզակ մը: Իրանը կազմուած է վիզէ, կուրծքէ, փորէ եւ կոնակէ: Անդամներն են երկու թեւերն իրենց ձեռքերով եւ երկու սրունքներն իրենց ոտքերով:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Պ

41. Գրաւոր. Բնագիրն օրինակեցէք բացառական եւ գործիական հոլովները ստորագծելով:

42. Գրաւոր. Հետեւեալ բառերուն նախ եզակի տրականը յետոյ բացառականը գրեցէք:

Աղջիկ, գարուն, աշուն, անուն, թու, լեռ, դուռ, տուն, շուն, նեղութիւն, խոստում, թաղում, ժողովուրդ, քաղաք, հիմ, հանգիստ, փախուստ, ծնունդ, կորուստ:

43. Գրաւոր. Հետեւեալ բառերուն եզակի եւ յոգնակի բացառականը գրեցէք:

Գնում, դիր, գիծ, շուն, տուն, մուրճ, ծառ, որսորդ, դարբին, անտառ, դուխ, էշ, ձի, ճամբայ, աղայ, որդի, աստուած, սէր, լոյս, յոյս, հոգի, անգլիացի, ծաղիկ, ձուկ:

33. Բացառական. Բացառական հոլովը կը ցուցնէ թէ բան մը ո՞րմէ, ի՞նչ բանէ կամ ո՞րիկէ կ'ստանանք եւ կը պատասխանէ ո՞րմէ, ի՞նչ բանէ, ո՞րիկէ հարցման:

Յակոբէն նամակ մը ստացայ: Ծառէն պտուղ քաղեցի:

Յակոբ պահէ վար ինկաւ: Տունէն դուրս ելայ:

34. Բացառականի հոլովակերտ մասնիկն է (ե) տառն թէ՛ եզակիի եւ թէ՛ յոգնակիի համար:

Փայտ, փայտէ, փայտերէ. Գիծ, գծէ, գիծերէ:

ԳՈՐԾԻԱԿԱՆ ՀՈԼՈՎ

ᐱᑦ ᑕᑦ ᓂᑦ ᓂᑦ ᓂᑦ

44. ԳՐԱՐՈՒ. Եզակի եւ յոգնակի գործիականները գրեցէք
Բարութիւն, գինի, ոսկի, խոստում, հոգի, ջուր, թուղթ
աութ, ալիք, մանգաղ, պտուղ, պատիւ, հովիւ, հաշիւ, սէր,
թիւ, սիրտ, գիր, գիծ, լոյս, խումբ, գթութիւն, բոյս:

45. ԳՐԱԼՈՐ . Պատասխանեցէ՛ք սոյն հարցմանը .

Գրեցե՛ք. Յորեւնք վանգադոյ կը հնձեն:

Յորենն ինչո՞ւ իբրև հանձն, Որսորդն ինչո՞ւ իբրև սպաննէ.

Կոճակն ինչո՞ւլ կը չի՛նուի : Կտաւն ինչո՞ւլ կը մաքրեն :

Կարանն ինչո՞վ լեցուն է: Ծարանն ինչո՞վ կ'անցնի:

Հոգին ինչո՞ւ կը սնանի : Մարմինն ինչո՞ւ կը սնանի :

46. Գրաւոր. Հետեւեալ բառերէն ձեւացուցէք հոլովման
 Կէնդ. պատկեր իրենց սեռականի վերջաւորութեան համաձայն

Դպրոց , Զի , Հոգի , Ուսում , Գթութիւն , Սէր :

47. ԳՐԱԼՈՐ. Գտէք հնգական բառ եւ ձեր ձեւացուցած հինգ պատկերներուն համաձայն հորլլեցէք:

48. Գրաւոր. Հետեւեալ բառերէն իւրաքանչիւրին վրայ
խօսք մը կազմեցէք օրինակին համաձայն:

Օրհնակ. Ձիռն ձագր մտրուկ մ'է:

Մտնուի, յաւանակ, հորք, ուղ, գառնուի, շական, քո-
ծիւն, կորիւն, խոնկոր:

ՅԾ. Գործխոսիս. Գործիական հոլովը կը ցուցնէ թէ գործողութիւն մը որո՞ւ ձեռքով կամ ինչո՞ւ կը կատարենք եւ կը պատասխանէ որո՞ւ, ինչո՞ւ հարցմանց:

Դանակով կտրեցի. ցրով լուացի. քղթով պատեցի:

36. Գործիականի հղովակներտ մասնիկն է ուլ թէ եզակիի եւ թէ յոգնակիի համար. Փայտոլ, փայտերոլ:

39. Ի-ով վերջաւորեալ բազմաւիսակ բառերուն միայն եզակի գործիականը շոյ կը վերջաւորի:

Գօտի, գօտանիլ. հոգի, հոգանիլ. սսկի, սսկանիլ :

38 Թիւն եւ ում վերջաւորեալ բառերուն միայն եզակի
դործիականն անք հը վերջաւորի:

Բարուքիւն, բարութեանք. խոստոռւն, խոստմանք :

ԱՆԿԱՆՈՆ ՇՈՒՆՎՈՒՄ

Ող. Հայց.	Հայր,	Կին,	Օր,
Սեռ. Տղ.	Հօր,	Կնոջ,	Օրուան,
Բացառական	Հօրմէ	Կնոջմէ,	Օրէ, Օրուընէ,
Գործխական	Հօրմով,	Կնոջմով,	Օրով.

210. 211. 212.

49. ԳՐԱԼՈՐ. Հայր բառին պէս հղովեցէք.

Կայր, եղբայր, մօրեղբայր, հօրեղբայր, փանահայր :

50. ԳՐԱԼԱՐ. Կիև բառին պէս հոլովեցէք.

Քոյր, տէր, տիկիկն, տալ, ներ, տներ, խորաւոյր, տորաւոյր:

51. ԳՐԱԼՈՐ. Օր բառին պէս հոլովեցէք:

Զսեռ, արևուն, ցերեկ, կեսօր, գիշեր, ժամանակ:

52. ԳՐԱԼՈՐ. Շեղագիր բառերը սեռական ըրէք:

Այրի կին իրաւունքը. Բարի հայր խրատը. Իր մայր լացը
Կնիսահայր եղբայրը. Մեր նախաւնայր մեղքը. Իր փոյր մատանին
Իր տէր տունը. Տակնիկին պարտքը. Ամառ տաքը. Չմեռ
ցութեանը. Յերեկ ճաշը. Կեսօր առեկը. Իր ակեր եղբայրը:

53. ԳԲԱԼՈՐ. Հետեւեալ խօսքերն յոգնակի ըրէք:

Չորհաւակիւք.— Բարձրահասակ ընծուլտը, վիթխարի փիղը
Թանճրամարմին ռնգեղջիւրը, Ժուժկալ ուզտը, անվեհեր առ-
իւծը, մենասէր արջը, որկրամուլ գայլը, գիշատիչ վագրը, աշ-
խոյժ երիկարը, համբերատար էջը, տոկուն ջորին, քմասէր
այծը, հեղ ոշխարը, արթուն շունը, խորամանկ աղուէսը,
լեւեթեւաշարժ կատուն, երկչոտ ձագարը, կրծող մուկը, գի-
շակեր բորանք չորքոտանք են։

39. Կան քանի մը բառեր որոնց եզակիին անկանոն կերպով կը հոլովի. (Տես վերի օրինակը եւ բազդառէ զայն հոլովման ընդհանուր ձեւին հետ, երես 14):

40. Սնկանոն հղովուռլ բառերուն բացատրական ու գործիականը կը կազմուին իրենց սեռականէն մէկ եւ միւր մասնիկով հօր, հօրմէ հօրմով. Կնոջ, կնոջմէ, կնոջմով:

41. Անկանոն հղովուռ բառերուն յոգնակին կանոնա-
ւոր է եւ հղովման ընդհանուր ձեւին պէս կը հղովի:

Հայրեր, հայրերու, հայրերի, հայրերոյ.

ԳԼՈՒԽ Բ.

ՈՐՈՇԻՉ ՅՕԴ

Հ Բ Ա. Հ Ա. Ն Գ.

54. Գրաւոր. Շեղագիր բառերուն ծայրն յօդ դրեք.

Ձի, կասու, շուն, ջորի, կով չարքոտանի են: Եզ, կով այծ, ոչխար, ջորի խոտակեր են: Գայլ, առիւծ, վագր, շուն ու կասու չողդակեր են: Թրեկի, քզեկի, սանձեկի, նշեկի եւ խնձորեկի պողատու ծառեր են: Վարդեկի, մրսեկի, մորեկի թուփեր են: Մրջիւն, մեղու, շու, ճանձ, մըծ-դուկ միջատներ են: Բու, աղաւնի, արծիւ, ճնձղուկ ու ծի-ծեռնիկ թռչուններ են: Վիշապ, օձ, կրիայ, իծ ու գորս սողուններ են: Կեւ, ծածակ, քիւնոս եւ անձրուկ ձուկեր են: Կաղաւթ, կակիւր, ծնեքեկ եւ շողաւ ուտելի բոյսեր են: Զուրակ, դաշնակ, սաւիղ, արիւնգ եւ փող նուագարաններ են: Մանգաղ, սրոց, ուրագ, կիւոց, մուրճ, խաւսոց եւ ձախաւի երկաթեայ գործիքներ են: Կարսայ, ասն, սարակ, պը-նակ եւ պտուկ խոհանոցի ամաններ են:

55. Գրաւոր. Հետեւեալ անուններն յօդով հոլովեցէք.
Մեղու. կատու. ձի. հաւ. հայ. շուկայ. հովիւ. տարի:

42. Որոշիչ յօդ կը կոչուին ն եւ ը տառերն որոնք գոյականի մը ծայրը կցուելով կը ցուցնեն թէ այդ գոյականն որոշեալ իմաստով գործածուած է:

Դիրք ըսելով կը հասկնամ ընդհ. մտքով որ եւ ի դիրք.

Դիրքը ըսելով կը հասկնամ որոշեալ մտքով այն դիրքը որոյ վրայ կը խօսիմ կամ այն դիրքը զոր դուք կը տեսնէք:

43. Կանոն. Զայնաւորով եւ անձայն յ ով վերջաւորեալ անուններուն ծայրը միշտ ն յօդը կը դրուի. իսկ բաղաձայնով ու հնչեալ յ ով վերջաւորեալ բառից ծայրը ը յօդը կը դրուի:

Ձիւն, մեղուն, քահանայն. — Դիրքը, թուղթը, բայը:

Դիտելիք. Բաղաձայնով կամ հնչեալ յ ով վերջաւորեալ բառերուն ը յօդը պէտք է ն ի փոխել. եթէ յաջորդ բառը ձայնաւորով կամ հ եւ յ տառով կ'սկսի.

ԳԼՈՒԽ Գ.

ՈՐԱԿԱԿԱՆ ԱԾԱԿԱՆ

14. Ընթերցուած. — ՄԱՆՈՒԿՆ ԵՒ ԻՇԱՄԵՂՈՒՆ

Սիրուն, փոքրիկ, կայտառ եւ չարաճճի տղայ մը կը վազ-վրաւէր գեղեցիկ պարտէզի մը մէջ: Անուշաբոյր ծաղիկնե-րու մէջէն իշամեղու մը դալով, կիսիւթ թռչող սիրուն ման-կան մօտ որ կ'ուզէ բռնել միջատը: Բայց դիւրաշարժ իշա-մեղուն կը թռչի, օդին մէջ հազար չրջան կ'ընէ, մինչեւ որ յօգնելով կը հանգչի կարմրագոյն վարդի մը վրայ: Մեր փոքրիկ դիւցազն իր աչքէն չի հեռացներ զայն, մատներուն վրայ կամաց կամաց կը քալէ եւ յանկարծ կը բռնէ վարդն ու իշամեղուն միանգամայն: Այս վերջինը, զայրանալով, իր խայ-թոցով կը խայթէ փոքրիկ անխոհմիտ: Խեղճ տղայն օգնու-թիւն կը գոչէ: Մայրը գալով կ'ըսէ. «Սիրելի զաւակս, մի մոռնար թէ չափազանց հետաքրքրուի ինչն անխոհմուտիւն է եւ շատ վտանգներ կը բերէ մարդուս գլխուն:

Հ Բ Ա. Հ Ա. Ն Գ.

56. Գրաւոր. Բնագիրն օրինակեցէք ածականները գծելով:

57. Գրաւոր. Հետեւեալ ածականներէն իւրաքանչիւրին գտէք երկու յարմար գոյական.

Ճերմակ, սեւ, կարծր, ուղիղ, օգտակար, հաւատարիմ, անոյշ, կարմիր, թեթեւ, դառն, մեծ, ճոխ, ծանր, հաճելի, ընդարձակ, ճարտար, աշխոյժ, գեղեցիկ, կապոյտ, կակուղ:

Օրինակ	{	Ճերմակ	Ճերմակ քուղի, ճերմակ կտաւ.
		Սեւ	Սեւ մեղակ. սեւ գլխարկ.

44. Ածական կը կոչուին այն բառերն որոնք գոյական-ներու կ'ընկերանան եւ անոնց որոյստութիւնը, մէկ յատկո-թիւնը կը ցուցնեն: Կարմիր մեղան, քարի գործ, մաքուր տետրակ, այս խօսքերուն մէջ կարմիր, քարի, մաքուր բա-ռերը կը ցուցնեն մեղան, գործ, տետրակ բառերուն որոյստո-րունը, այսինքն՝ ի՛նչպէս ըլլալը:

Հ Բ Ա Հ Ա Ն Գ

57. Գրաւոր. Երկու յարմար ածական դռէք հետեւեալ գոյականներէն իւրաքանչիւրին:

Հով, ծով, ձմեռ, ամառ, մեղան, հաց, ժապաւէն, հաւ-
կիթ, թռչուն, հոտ, ակոյ, դանակ, էշ, տուն:

Օրինակ } Հով Բռնու հով, պաղ հով.
 } Ծով Հանդարս ծով, ալիծուրի ծով.

58. Գրաւոր. Հետեւեալներն յոյնակի ըրէք.

Գրեցեք. Հսկայ ջալլեամներն եւայն:

Թռչունք. — Հսկայ ջալլեամք. հզօր վարադահաւք, գիշա-
կեր անգղք, ահաւոր արծիւք, վատ ցինք, տխուր բունք, քաջա-
սիրտ բաղէնք, շաղիաղի թութակք, հպարտ սիրամարդք,
դանդաղ սաղք. վաղայարոյց աքաղաղք ոսկեփետուր փառ-
եանք. կատաճոտ ազուաք. գոլ անծեղք, երկչոտ աղաւ-
նինք, ալնիւ ծիծեռնակք, աւարասէր ճնճղուք, զուարթ սո-
խակք, թեթեւ չիկահաւք թռչուններ են:

59. Գրաւոր. Ածականք գոյականի եւ գոյականն ածականի
փոխեցէք: Գրեցեք. Հայրական սէր. տղայական անմեղութիւն:

Սիրելի հայր, անմեղ տղայ, ծեր հայր, խաղասէր մա-
նուկ, միտին գիշեր, եղբայրական սէր, բարեսիրտ մարդ,
գլխած մայր, տղնիւ տղայ, քաջ զինուոր, բարի աստուած,
յանցաւոր տղայ, չար սատանայ:

45. Գոյականի մը որպիսութիւնք ցուցնող ածականները
կը կոչուին որակական ածական, եւ գոյականէն առաջ դրը-
ռելով ակնարկութիւն կը մնան:

46. Միեւնոյն որակական ածականը կրնայ քանի մ'առ-
արկանքու յատկանալ. ինչպէս կրնանք ըսել ձերմակ
թուղթ, ձերմակ կտուռ, ձերմակ կառու. բարձր ձայն, բար-
ձր լեռ, բարձր ծառ:

47. Նոյնպէս առարկայ մը կրնայ քանի մ'որակութիւն
միանգամայն ունենալ, ինչպէս կրնանք ըսել կարմիր, խոշոր
եւ համեղ խնձոր. բարձր, ուսմիտ եւ մշտադպար ծառ:

Հ Բ Ա Հ Ա Ն Գ

60. Գրաւոր. Հետեւեալներն յոգնակի ըրէք.

Գրեցեք. Ժրաջան մեղուններն:

Միջաւ. — Ժրաջան մեղուն, ծոյլ ձիաստացը, թեթեւ
թիթեռնիկք, երգասէր ծղրիթք, անխղիթ ձալուռք. աշխատա-
սէր միջիւնք, անխոհեմ եղնակք, ձանձիր լուսն, անհանդուրժելի
մեղունք, նողկալի ոչկը, գարչահոտ մուկք, տաղտուկ ձանձր,
քանդիչ որթալուիճք, աւերիչ մարախը միջատներ են:

61. Գրաւոր. Հետեւեալ որակական ածականներուն ի-
մասող սաստկացուցէք ազոյն մասնիկով:

Գրեցեք. Մեծագոյն, սրբագոյն.

Մեծ սուրբ, հին, լաւ, կալուղ, նոր, ստոյգ, բուն,
համառօտ, թեթեւ, ջերմ, գեղեցիկ, ծանր, իմաստուն, ճշ-
մարիտ, տխուր, բարձր, դառն:

62. Գրաւոր. Վերի ածականները վերածեցէք վերացեալ
անուններու ուրիշ մասնիկով

Գրեցեք. Մեծուրիշ, սրբուրիշ:

63. Գրաւոր. Գտէք հնգական գոյական եւ անոնց կցելով ա-
կան, առոր, այիւն, ուս, աւես, եղ մասնիկներն՝ ածական ըրէք:

Օրինակ } Հայր Հայրական: Ծով ծովային.
 } Լոյս Լուսաւոր: Քար քարոս.
 } Խոտ Խոտաւես: Ոյժ ուժեղ.

Ծանօթ. Ուսուցիչք պէտք է տղայոց վերստին լիջեցնէ ձայնա-
ւորաց փոփոխման կանոնները:

48. Երբ ածականի մը ծայրն ազոյն մասնիկն աւելցը-
նէք, անոր նշանակութիւնը կը սաստկանայ. մեծ, մեծագոյն
որ կը նշանակէ աւելի մեծ, հին-հնագոյն, աւելի հին:

49. Երբ ածականի մը ծայրն ուրիշ մասնիկն աւելցնենք,
վերացեալ գոյական կը ձեւանայ. մեծուրիշ, հնուրիշ:

50. Ծառ անգամ հարկ կ'ըլլայ գոյականներն ածականի
վերածել՝ ածանցական մասնիկ մը կցելով անոնց ծայրը. Օրի-
նակի համար, ոսկիւն, պղինձե շինուած ըսելու տեղ, կ'ըսեմ.
ոսկեղիւն, ոսկեայ, պղնձեղիւն, պղնձեայ Նոյնպէս, յոյս ու-
նեցող, ոյժ ունեցող ըսելու տեղ կ'ըսեմ. լուսաւոր, ուժեղ:

ՈՐՈՇԻՉ ԱԾԱԿԱՆ

ՏՈՒՅԱԿԱՆ ԱԾԱԿԱՆ

15. Ընթերցուած. — ԱՄԷՆ ՈՒՔ ԿՄԱՇԵԱՏԻ

Ամէն ոք կ'աշխատի այս աշխարհիս մէջ: Տեսէք, այս հողագործն արտը կը հերկէ, այդ եղներն արօրը կը քաշեն, այն շունն ոչխարներու հօտին վրայ կը հսկէ, այս մեղուն ծաղիկներու հիւթերը կը հաւաքէ, այդ հանքահաններն երկիրը կը բրեն, այն նաւաստիները ծովը կը պատռեն կ'անցնին, այս հացագործը հաց կը թրէ, այդ կոշիկարը մեր կոշիկները կը կարէ. այն որմնաղիւրները մեր տունները կը շինեն եւ այս դաստիարակը զձեզ կը կրթէ: Դուք ալ աշխատեցէ՛ք ձեր դասերով, տղայք, աշխատութիւնն աշխարհիս օրէնքն է:

Ա Ր Ա. Ա Ս. Ն. Գ.

64. ԳՐԱՆՈՐ. Բնագիրն օրինակեցէ՛ք ցուցական ածականներն ստորագծելով:

65. ԳՐԱՆՈՐ. Հետեւեալ խօսքերը յոգնակի ըրէ՛ք:

Չուկեր. — Այս վիթխարի կէտը, այդ վայրագ շանաձուկը, այն տափակ լեզուածուկը, այս կայտառ օձաձուկը, այդ խորամանկ ծածանը, այն աւերիչ գայլաձուկը, այս ուղեւոր տառեխը, այդ շատակեր կարմրախայտը, այն կայտառ խարակաձուկն, այս համեղ թիւնոսն, այդ իւզոտ վահանաձուկն եւ այն դժուարամարս անձրուկը ձուկեր են:

51. Կան կարգ մ'ածականներ որոնք ոչ թէ գոյականներու օրպիսութիւնը կը ցուցնեն, այլ անոնց նշանակութիւնը կ'որոշեն, կը մասնաւորեն:

Այս ածականները կը կոչուին Որոշիչ ածական եւ չորս տեսակ են. ցուցական, ստացական, քուսական եւ մասնական:

52. Ցուցական. Ցուցական ածական են այս, այդ, այն, ապա, դոյն, նոյն բառերն որոնք կը ցուցնեն այն անձերն ու իրերն որոց վրայ կը խօսինք. այս գիրքը, այդ գրէջը, այն գիծը:

ՍՏԱՅԱԿԱՆ ԱԾԱԿԱՆ

16. Ընթերցուած. — ՀՈՂԱԳՈՐԾՆ ԵՒ ԻՐ ՈՐԴԻՔՆ

Հողագործ մը, իւր մահուան մօտ, իւր անկողնոյն քով բերել տուաւ իւր զաւակները: Չըլլայ որ, ըսաւ անոնց, մեր արտը ծախէ՛ք: Գանձ մը կայ պահուած անոր մէջ. չգիտեմ տեղը, բայց քիչ մը աշխատութեամբ պիտի գտնէք զայն: Բրեցէ՛ք, պեղեցէ՛ք եւ ամէն կողմ խուզեցէ՛ք ձեր հունձքէն ետքը: Իրենց հայրը մեռաւ եւ զաւակները տակն ի վրայ ըրին արտը: Բնաւ գանձ չգտան, բայց հողն որ տակն ի վրայ եղած էր, առատ ցորեն տուաւ: Զաւակներն այն ատեն հասնկեցան թէ աշխատութիւնն էր այն գանձն որուն վրայ խօսած էր իրենց հայրը:

Ա Ր Ա. Ա Ս. Ն. Գ.

66. ԳՐԱՆՈՐ. Բնագիրն օրինակեցէ՛ք ստացական ածականներն ստորագծելով:

67. ԳՐԱՆՈՐ. Յարմար ստացական մը գրէ՛ք գիծերուն տեղ:

Բարի հայր մը կը սիրէ — զաւակները, բայց չսիրեր — թերութիւնները: Պատուեցէ՛ք — ծնողքն եթէ կ'ուզէ որ — կեանքն երկարատեւ ըլլայ: Յիսուս առակներով կը խօսէր — աշակերտներուն: Մենք մաքուր կը պահենք — տետրակները: Սարգը կ'ապրի — ոստայնով, երանի՛ այն աշակերտին որ — բարի վարքով սիրելի է — ուսուցիչներուն:

53. Ստացական. Ստացական ածական են իմ, քու, իւր, մեր, ձեր, իրենց բառերն:

54. Ստացական ածական ունեցող գոյականներն իրենց ծայրը կ'առնեն ս, դ, ն գիրերն որք դիմորոշ յօդ կ'ըսուին.

Ա. Դէմք. — իմ, քու, իւր գիրքս, մեր գիրքն.

Բ. Դէմք. — քու, ձեր, քու գիրքդ, ձեր գիրքն.

Գ. Դէմք. — իւր, իրենց, իւր գիրքն, իրենց գիրքն.

Գիտելիք. Արդի հայերէնի մէջ իմ, քու, իւր (եղակի) ստացականներն շատ անգամ յայտնի չեն գրուիր, բայց (յոգնակի) մեր, ձեր, իրենց միշտ յայտնի պէտք է գրուին:

17. Ընթերցուած. — ԵՐԵՔ ՏՂԱՅՔ

Երեք տղայք, երեք բարեկամք, ի միասին դպրոց կ'երթային: «Եթէ լաւ աշխատիմ, ըսաւ մին, հայրս խոստացած է ինձ տալ ոսկի ժամացոյց մը»: Բարեկամներէն երկրորդն ըսաւ «Պիտի աշխատիմ որպէս զի մայրիկս զիս սիրէ եւ համբուրէ»: Երրորդ տղայն հառաչելով ըսաւ. «Ո՛հ, ես բան մը պիտի չունենամ, վասն զի որք եմ, ոչ հայր ունիմ ոչ մայր: Սակայն պիտի ջանամ աշխատիլ որ ուսում առնեմ եւ մարդ ըլլամ»:

Պէտք է աշխատիլ, տղայք, աշխատութիւնը բարիք ընել է իր անձին:

Հ Բ Ա. Հ Ա. Ն Պ.

68. Գրաւոր. Թուական ածականները ստորագծեցէք:

69. Գրաւոր. Սոյն հարցմանց պատասխանները գրեցէք.

1. Մէկ օրը քանի՞ ժամ է. 6. Մէկ տարին քանի՞ ամիս է:
2. Մէկ ժամը քանի՞ վայրկեան է. 7. Մէկ շաբաթը քանի՞ օր է:
3. Մէկ վայրկեանը քանի՞ րոպէ է. 8. Մէկ ամիսը քանի՞ օր է:
4. Մէկ տարին քանի՞ շաբաթ է. 9. Մէկ տարին քանի՞ օր է:
5. Մէկ տարին քանի՞ եղանակ է. 10 Մէկ եղանակը քանի՞ ամիս:

55. Թուական ածականները կը ցուցնեն թիւ կամ կարգ.

56. Թուական ածականներն երկու տեսակ են.

1. Բացարձակ որ բանի մը թիւը, քանի հատ ըլլալը կը ցուցնեն, ինչպէս. մեկ, երկու, երեք, չորս, հինգ, վեց, եօթ, ութ, ինն, տասն, քսան, երեսուն, քառասուն, յիսուն, եւ այլն

2. Դասական որ բանի մը կարգը կը ցուցնեն, ինչպէս. առաջին, երկրորդ, երրորդ, չորրորդ, հինգերորդ, եւ այլն:

57. Դասականները բացարձակներէն կը կազմուին երրորդ մասնիկով միայն մեկ բացարձակին դասականը կ'ըլլայ առաջին:

Գետիկի. Թուական ածականներն երբ առանձինն զօրծածուին, հոլովման ընդհանուր ձեւին պէս կրնան հոլովիլ:

18. Ընթերցուած. — ՄԻԱՄԻՏ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ

Միամիտ քաղաքացի մը, որ իւր ունեւիէն զատ ուրիշ զէնք չէր գործածած, որսորդութիւն ընել ուզեց: Ամէն անգամ որ որսի կ'երթար, ձեռնունայն կը դառնար: Օր մը շատ յոգնած կը վերադառնար, երբ ճանքան կը հանդիպի տղու մը որ ողջ ճագար մը կը տանէր: Լաւ, ըսաւ ինքն իրեն, այս անգամ որս պիտի ունենամ: Ուստի ճագարը կը դնէ, չուան մը կ'առնէ, մէկ ծայրն անասնոյն ոտքին կը կապէ եւ միւս ծայրն ալ ծառի մ'ի ոստին: Յետոյ քանի մը քայլ ետ ետ կ'երթայ, նշան կ'առնէ եւ հրացանը կ'արձակէ: Գնտաղը չուանը կը կտրէ եւ ճագարը կը փախչի իւր բոլոր ուժով:

Հ Բ Ա. Հ Ա. Ն Պ.

70. Գրաւոր. Բնագիրն օրինակեցէք մասնական ածականներն ստորագծելով:

71. Բերանացի. Որոշեցէք սոյն ածականներուն տեսակը: Ըսեմ. Գեղեցիկ, որական ածական է:

Գեղեցիկ, առաջին, ուրիշ, չորս, այս, իմ, այդ, քու, այն, իւր, նեղ, անձնիւր, իրենց, երեսուն, մեր, սրճափ, ձեր, այսպիսի, քանի մը, բարի, նոյն, հարիւր, երկրորդ, բոլոր:

58. Մասնական ածականը ընդհանուր, անորոշ իմաստ մը կուտան իրենց գոյականին եւ ասոնք են:

Ամեկ,	Իւրաքանչիւր,	Այսինչ,	Այսպիսի,	Այնքան,
Բոլոր,	Անձնիւր,	Այնինչ,	Այդպիսի,	Նոյնքան.
Միւս,	Մի, մը,	Քանի՞,	Այնպիսի,	
Ուրիշ,	Քանի մը,	Ո՞րչափ,	Այսքան,	
Մեկ մի,	Ոչ մեկ,	Ո՞ր, ի՞նչ,	Այդքան,	

Գիտելիք. Մը, քանի մը, մասնական ածականներուն ը տառը ձայնաւորներու առջեւ պէտք է կրճատել եւ տեղը ապաթարց մը դնել. Գիրք մ'առի, քանի մ'օր:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ

72. Գրաւոր. Հետեւեալ խօսքերն յոգնակի ըրէք:

Սոսլունքներ. — Այս կորովի վիշապը, այդ վտանգաւոր օձը, այն ահաւոր կոկորդիլոսը, այս դանդաղ կրիայն, այդ դիւրաշարժ մողէսը, այն թռչնաւոր իժը, այս ժանտատեսիլ կարիճը, այդ երկակենցաղ գորտը եւ այն զազիր նեպուկը սողուն են:

73. Գրաւոր. Հոլովեցէք հետեւեալներն թէ՛ եղակի եւ թէ՛ յոգնակի:

Այս տունը, այդ շունը, այն թուղթը, սոյն գիրքը, իմ տետրակս, քու գիրքդ, իւր աչքը, մեր նամակը, ձեր եղբայրը, իրենց հայրը. Հորս տուն, միւս քոյրը, իւրաքանչիւր մարդ, այսինչ անձը:

74. Գրաւոր. Կէտերուն տեղ յարմար ցուցական ածական մը դրէք:

... նարինջներն զորս ... առաւօտ ... դարակին մէջ դրի ... փտած պտուղներուն մէջ, երկար ատեն պիտի չպահեն ... Թարմ երեւոյթն եւ ... փայլուն դոյնն ... իրիկուն իսկ ամէնքն ալ պիտի փտին:

75. Գրաւոր. Կետերուն տեղ յարմար սսացական ածական մը դրէք:

... Նուարդ բարեկամուհիս եկաւ զիս տեսնել... Պօղոս եւ Պետրոս եղբայրներուն հետ: ... մայրն հետ էր: Մին բերած էր ... մատնոցն եւ ասեղը. միւսները բերած էին ... խաղալիկներն: Ճաշն յետոյ զուարճացանք ... սիրելի խաղերով

76. Գրաւոր. Հետեւեալ գոյականներն ածական ըրէք եւ անոնց յարմար գոյական մը գտէք.

Գրեցիք. օսկեղէն բաժակ. փղոսկրեայ աթոռ:

Եղէն մամիկով. — Բոց, օսկի, արծաթ, փուշ, հող:

Եայ » — Թուղթ, փղոսկր, կուճ, օսկի, մաշկ:

Աւոր » — Գէս, դոյն, լոյս, թոյն, փառք, սուգ:

Եղ » — շուք, հիւթ, ոյժ, համ, ահ, թիկն:

Գ Լ Ո Ւ Խ Գ

Գ Ե Ր Ա Ն Ո Ւ Ն

19. Ընթերցուած. — ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ

Անգործութիւնը բոլոր մոլութիւններու մայրն է: Ասկէ զատ, նա ծնունդ կուտայ ուրիշ բազմաթիւ հիւանդութիւններու: — «Ես երբեք չեմ աշխատիր, կ'ըսէր ծոյլ մը, վասն զի միշտ հիւանդ եմ:» — Մտացի մարդ մը պատասխանեց անոր. «Դու աւելի ճիշդ պիտի խօսէիր եթէ ըսէիր. «Ես միշտ հիւանդ եմ, վասն զի երբեք չեմ աշխատիր:»

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ

77. Գրաւոր. Բնագիրն օրինակեցէք դերանունները դժեւով

78. Բերանացի. Ըսէք թէ ո՞ր բառերուն տեղ դրուած են

79. Գրաւոր. Կէտերուն տեղ յարմար անձնական դերանուն մը դրէք: Ըսէք թէ ի՞նչ դէմք են:

... գրեցի: ... գրեցինք: ... գրեցիր: ... գրեցիք: ... գրեց:

59. Դերանուն կը կոչուին կարգ մը բառեր որոնք անուան դեր կը կատարեն, այսինքն նախապէս յիշուած բառերու տեղ կը դրուին զանոնք չկրկնելու համար:

60. Հինգ տեսակ դերանուն կայ. 1. Անձնական. 2. Ցուցական. 3. Ստացական. 4. Անորոշ. 5. Յարաբերական.

61. Անձնական դերանուններն անձ կամ դիմք կը ցուցնեն Խօսքի մէջ երեք անձ կամ դիմք կայ որոնք խօսողին ո՞վ ըլլալը կը ցուցնեն:

Ա. Դեմք. — Ես, Մեմք. Ես տեսայ, մեմք տեսանք.

Բ. Դեմք. — Դու, Դոմք. Դու տեսար, դոմք տեսաք.

Գ. Դեմք. — Ինքն, Ան, Ինքն տեսաւ, իրեմք տեսան.

Իրեմք, Աոքա

62. Անձնական դերանուն կը համարուին նաեւ յորտոր, ձեկմեկոր փոխադարձ դերանուններն որք ուղղական չունին:

ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԴԵՐԱՆՈՒՆ

20. Ընթերցուած. — ԳՈԼՈՄՊՈՍ ԵՒ ՀԱՒԿԻԹՆ

Գողմարտ օր մը կը ճաշէր քանի մը Սպանիացիներու հետ: Սորա նախանձերով անոր փառաց վրայ, կը ջանային անոր արժանիքը պակսեցնել: «Ամերիկան գտնելը, կ'ըսէին նոքա, դժուար բան մը չէր, կը բաւէր անոր վրայ խորհիլ:» Գողմարտ, առանց պատասխան տալու, հաւկիթ մ'առաւ, եւ իւր կրնակներուն դառնալով ըսաւ անոնց. Ձենէ ո՞վ կրնայ այս հաւկիթն իր մէկ ծայրին վրայ կեցնել: Ամէն ոք կը փորձէ, բայց ոչ ոք կը յաջողի: Յայնժամ Գողմարտ հաւկիթը կ'առնէ, թեթեւապէս կը զարնէ զայն իւր պնակին եւ հաւկիթն հաւասարակշռութեան մէջ կը մնայ: Իսկոյն ամէնքն ալ կ'սկսին պօռալ. «Դժուար բան մը չէր այդ». — Ճշմարիտ է, պատասխանեց Գողմարտ, բայց պէտք էր առաջուց խորհէիք:

Հ Ր Ա. Հ Ա Ն Գ.

80. Գրաւոր. Բնագիրն օրինակեցէք անձնական եւ ցուցական դերանուններն ստորադժերով:

81. Բերանագի. Ըսէք թէ անոնք ո՞ր բառերու տեղ դրուած են.

Սովբեցիք անձնական դերանունաց հոլովումը:

Ա. Դեմք	Բ. Դեմք
Ո. Ես.	Մեք, մենք
Հ. զիս.	զմեզ
Ս. իմ,	մեր
Տ. ինձ, ինծի	մեզ, մեզի
Բ. ինէ, ինձմէ	մենէ, մեզմէ
Գ. ինձմով,	մեզմով

Գ. Դեմք

Ո. Նա, ան, նոքա, անոնք	Ինքն,	Իրենք
Հ. զնա, զայն զնոսա, զանոնք	զինքն,	զիրենք
Ս. նորա, անոր նոցա, անոնց	իրեն,	իրենց
Տ. նմա, անոր նոցա, անոնց	իրեն,	իրենց
Բ. անկէ անոնցմէ	իրմէ,	իրենցմէ
Գ. անով անոնցմով	իրմով,	իրենցմով

ՅՈՒՑԱԿԱՆ ԴԵՐԱՆՈՒՆ

21. Ընթերցուած. — ՏՂՈՅ ՊԱՐՏՔՆ ԱՌ ՈՒՍՈՒՑԻՉՍ

Տղայք, երբ դպրոցն էք, գիտցէք որ ձեր վարժապետներն ու վարժուէիները ձեր ծնողաց տեղը կը բռնեն ձեր քով: Ուստի, ինչպէս որ ձեր ծնողքը կը սիրէք, այնպէս ալ պէտք է որ սիրէք զանոնք եւ անոնց ցոյց տաք կատարեալ հնազանդութիւն եւ անկեղծ երախտագիտութիւն այն բարի խնամոց համար զորս անոնց անձնութիւնը կը շնայէ ձեզ: Երախտագիտութիւնը նուիրական պարտք մ'է անոնց նկատմամբ որք ստանձնած են ձեր դաստիարակութեան հոգն:

Հ Ր Ա. Հ Ա Ն Գ.

82. Գրաւոր. Բնագիրն օրինակեցէք, ցուցական դերանուններն ու ստացական ածականներն ստորադժերով:

83. Բերանագի. Ըսէք թէ ո՞ր բառերուն տեղը դրուած են:

Սովբեցիք ցուցական դերանունաց հոլովումը

Ո. Սա,	Այս.	Սոքա,	Ասոնք.
Հ. զսա,	զայս.		զասոնք.
Ս. սորա,	ասոր	սոցա,	ասոնց.
Տ. սնա,	ասոր.	սոցա,	ատոնց.
Բ.	ասկե.		ատոնցմե.
Գ.	ասով.		ատոնցմով.

84. Գրաւոր. Այսպէս հոլովեցէք դա, այդ, նա, այն:

85. Գրաւոր. Հոլովման ընդհանուր ձեւին պէս հոլովեցէք սոյն, դոյն, նոյն, միայն եղակի:

63. Ցուցական դերանուն են սա, դա, նա, այս, այդ, այն, սոյն, դոյն, նոյն, որոնք մատնանիչ ցոյց կուտան այն առարկայներն որոց տեղը դրուած են:

Դիտելիք. Այս, այդ, այն, սոյն, դոյն, նոյն, թէ՛ ածական են եւ թէ՛ դերանուն.

— Ածական են, երբ գոյականի հետ դորժածուին.

— Դերանուն են, երբ առանձինն դորժածուին:

86. Բերանացի. Ստացական ածականներն որոշեցէք:

Իմ հագուստս հին է. ձեր հագուստը նոր է: Ահա ձեր գրիչն. ուր է իմ գրիչս: Իմ անունս Երուանդ է. ձեր անունն ի՞նչ է: Ձեր աշակերտներն աշխատասէր են. իմ աշակերտներս ծոյլ են: Ես ձեր հացէն կերայ. դուք ալ իմ հացես կերէք: Յարգեցէք ձեր հայրն ու մայրն, եթէ կ'ուզէք որ ձեր կեանքն երկար ըլլայ:

87. Գրաւոր. Ստացական ածական ունեցող շեղադիր բառերուն տեղ յարմար ստացական դերանուն մը դրէք:

88. Գրաւոր. Վարի օրինակին պէս հոլովեցէք ֆուլիկնդ, ձերինն, իրենն, իրենցինն, անորինն, անոնցինն:

Ո. Իմինս,	Իմիններս.	Մերինն,	Մերիններն
Հ. իմինս,	իմիններս.	մերինն,	մերիններն.
Ս. իմինիս,	իմիններուս.	մերինին,	մերիններուն.
Տ. իմինիս,	իմիններուս.	մերինին,	մերիններուն.
Բ. իմինես,	իմիններես,	մերինեհ,	մերիններեհ.
Գ. իմինովս,	իմիններովս,	մերինով,	մերիններով.

61. Ստացական դերանունները կը ցուցնեն թէ ո՞րունն է այն քանն որոյ տեղը դրուած են. իմ գիրքս ըսելու տեղ, կ'ըսեմ իմինս. քու գիրքդ ըսելու տեղ կ'ըսեմ քուինդ:

Ստացական դերանունները ստացական ածական ունեցող գոյականի մը տեղ կը դրուին եւ ասոնք են.

Ա. Գեմմ. —	Իմս,	Իմինս.	Մերը,	մերինը.
Բ. Գեմմ. —	Քուկդ,	քուկինդ.	Ձերը,	ձերինը.
Գ. Գեմմ. —	{ Իրը,	իրենը.	Իրենցը,	իրենցինը.
	{ Անորը,	անորինը.	Անոնցը,	անոնցինը.

Ասոնցմէ երկրորդ ձեւն, այն է՝ իմինս, ֆուլիկնդ, իրենինը, անորինը եւ անոնց յոգնակիները միայն կը հոլովին, հոլովման ընդհանուր ձեւին պէս, հոլովակերտ մասնիկը ու, դ, ն, կամ ը դիմորոշ յօդերէն առաջ դրուելով:

Երկու առուակ մի եւ նոյն ակունքէն կը բղխէին եւ մին ու միւսն յստակ ու վճիտ էին: Առաջինն առաջի ու կոպիճնէրու վրայէ կը հոսէր եւ իր մաքրութիւնը կը պահէր իր ընթացքին ամբողջ տարածութեան վրայ. Սա իր ոռոգած մարգագետիններուն զարդն ու հրճուանքն էր եւ ամէն ոք անոր վճիտ ջրէն խմելու կը բաղձար. Երկրորդը տղմուտ ճահիճնէրու մէջէն կ'անցնէր եւ իր ջուրերն սոյնքան կը պղտորէին ու կ'աղականէին որ ոչ ոք կը համարձակէր իրեն մօտենալ:

Սյուպէս մենէ իւրաքանչիւրը բարի կամ չար կ'ըլլայ եթէ բարի կամ չար ընկերներու քով յաճախէ:

89. Գրաւոր. Բնագիրն օրինակեցէք անորոշ դերանունները ստորագծելով:

90. Գրաւոր. Հոլովման ընդհանուր ձեւին պէս հոլովեցէք Իւրաքանչիւրն, բոլորն, այսչափն, միւսն, այսինչն.

65. Անորոշ դերանուններն ուրիշ բան չեն, եթէ ոչ մասնական ածականներն, միայն թէ առանձինն (առանց գոյականի) կը գործածուին եւ որոշիչ յօդ կ'առնեն իրենց ծայրն. Անորոշ դերանուն են նաեւ հետեւեալներն.

Ոչ ոք, Ամէն ինչ, Ո՞վ, Ի՞նչ քան, Ոչ մին, Անձնիւր ոք, Ամէն քան, Ո՞րն, Ո՞րով, Ոչ մեկ, Իւրաքանչիւր ոք, Մին եւ միւսն, Ի՞նչ, Ումանք, Ոչինչ,

66. Անորոշ դերանուններէն մեծ մասն հոլովման ընդհանուր պէս կը հոլովին. ասոնցմէ միայն քանի մը հատը, ինչպէս՝ մին, ամէն, ո՞վ, ո՞րն, ի՞նչ, ո՞րով, ումանք. հոլովման այլ եւ այլ ձեւեր ունին. Մին, միոյն. Ո՞վ, ո՞րն, ո՞րուն, ո՞րմէ, ո՞րով. Ի՞նչ, ի՞նչու. Ամէն, ամէնուն. Ո՞րոնք, ո՞րոնց, ո՞րոնցմէ, ո՞րոնցմով. Ոմանք, ոմանց.

ՅԱՐԱԲԵՐԱԿԱՆ ԴԵՐԱՆՈՒՆ

23. Ընթերցուած. — ԱՐԵԳԱԿՆԱՅԻՆ ԴՐՈՒԹԻՒՆ

Արեգականային դրութիւն կը կոչուի երկնային մարմիններու խումբ մը որ կը բաղկանայ Արեւէն, մոլորակներէ, գիսաւորներէ եւ անոնց արբանեակներէն: Այս խմբին կեդրոնն է արեւն որոյ շուրջը կը դառնան վերոյիշեալ մարմիններն: Այս դրութիւնը դառած է ԺԶ^ր դարուն մէջ Կոպերնիկոս աւանուն Լեհ աստղագէտն որմէ ստացած է Կոպերնիկեան դրութիւն անունն: Արեւն երկնային մարմիններուն ամէնէն մեծն է եւ ինքն իրմէ ունի լոյս ու ջերմութիւն զորս կը բաշխէ մոլորակներուն եւ անոնց արբանեակներուն:

Հ Ր Ս. Հ Ս. Ն. Գ.

91. Բերանացի. Շեղադիր յարաբերականներն ո՞ր բաները կը յարաբերեն, ըսէք:

92. Գրաւոր. Գիծերուն տեղ յարմար յարաբերական մը դրէք. Գրեցեք. Աչքն որով կը տեսնենք:

Աչքն — կը տեսնենք, ախանջն — կը լսենք, քիթն — կը հոտոտենք, քիմքն — կը ճաշակենք, ձեռքերն — կը շօշափենք մեր արտաքին զգայարանքներն են: Այն տղայն — կ'օգնէ իր ծնողաց, բարի զաւակ մ'է: Չորցաւ ծառն — անիծեց Յիսուս: Նաւն — ճամբորդեցինք, ընկովմեցաւ: Ընկուզենի էր ծառն — քաղցեցինք այս տերեւներն: Աղքատներն — հաց տուիք, նորէն եկան: Այն հրահանգներն — ես կը կատարեմ, դժուար են:

67. Յարաբերական դերանունն է որ բառն որ ամէն դէմքի տեղ կը գործածուի: Որ յարաբերականին յարաբերած գոյականը կամ դերանունը կը կոչուի յարաբերեալ. ես որ կը խօսիմ, քու բարեկամդ եմ. Մենք որ կը խօսինք... Դու որ կը խօսիս, իմ բարեկամս ես. Դուք որ կը խօսիք... Նա որ կը խօսի, իր բարեկամն է. Նոքա որ կը խօսին...

68. Որ յարաբերականը կը հոլովի այսպէս.

Եգ. Որ, որուն (որոյ), որու (որում), զոր, որմէ, որով.
Յգ. Որոնք (որի), որոնց (որոց), զորոնք(զորս), որոնցմէ, որոնցմով

ԳԼՈՒԽ Ե.

Բ Ա Յ

24. Ընթերցուած. — ԱՇԱԿԵՐՏԻ ՄԸ ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆԸ

Երբեմն այնպէս կը կարծեմ թէ ուսուցիչներս խիստ են, բայց անտարակոյս կը սխալիմ: Եթէ գիտնայի այն շարժառիթներն որոնք գործել կուտան անոնց, թերեւս պիտի պարտաւորէի խոստովանիլ թէ անոնք իրաւունք ունին: Արդէն բարկութեանս առաջին շարժումն անցնելէն վերջը, քանիցս չեմ զգացած թէ գանգատներս անիրաւ էին եւ թէ ինձ տրուած պատիժը լոկ արդարութեան գործ մ'էր: Թերեւս միշտ այսպէս է, եւ փոխանակ գանգատելու, աւելի ազէկ չէ՞ որ ինքզինքս ուղղեմ: Հրահանգներս յաճախ չեմ կատարեր, եւ կամ չափազանց շուտ կատարելով սխալներ կը գործեմ: Միթէ յանցանքն իմինս չէ՞ եթէ ամէն անգամ որ այս վիճակին մէջ գտնուիմ:

Հ Ր Ս. Հ Ս. Ն. Գ.

93. Գրաւոր. Բնագիրն օրինակեցէք բայերը ստորագծելով

94. Գրաւոր. Որո՞նք են այն գործողութիւններն զորս կրնանք կատարել

Գրչով, գնեղինով, մասիսով, դանակով, ասեղով, մուրճով, սրօրով, կանգունով, կշռով, փութով, գայլիկով, սանդուղով Օրինակ. Գրեցեք. Գրչով կրնանք գրել:

95. Գրաւոր. Ի՞նչ բաներով կրնանք կատարել հետեւեալ գործողութիւնները.

Օրինակ. Գրեցեք. Մանգաղով կրնանք հնձել.

Հնձել, ներկել, որսալ, մտնել, ածիլել, սրել, սակտել, ոռոգել, փորել, աղել, անտել, սղոցել, խաւել, աշել:

69. Բայ կը կոչուին այն բառերն որոնք գործողութիւն կամ վիճակ կը ցուցնեն, այսինքն կը նշանակեն ընել կամ ըլլալ:

70. Գործողութիւն կամ վիճակ ցուցնող բառերը կը վերջաւորին ել, իլ, ալ, ուլ. Գրել, խօսիլ, խաղալ, թողալ:

25. Ընթերցուած. — ԿԵՆԴԱՆԻՆԵՐՈՒՆ ՁԱՅՆԸ

Կենդանիները կը հանեն այլեւայլ ձայներ որոնք տարբեր անուններ ունին: Այսպէս շունը կը հաջէ, քածը կը կազլանձէ, ոչխարը կը մայէ, այծը կը պապալէ, կովը կը բառաչէ, եզը կը փչէ. ձին կը վրնջէ, էշը կը դռայ, դայը կ'ոռնայ, արջը կը մրմռայ, փիղը կը գոչէ, խոզը կը խանչէ, առիւծը կը մռնչէ, կատուն կը մլաւէ, վագրը կը խռնչէ, հաւը կը կարկաչէ, գորտը կը կռնչէ, արագիւրը կը կափկափէ, աղաւնին կը մնչէ, օձը կը սուլէ, կոկորդիլոսը կ'աշխարէ, թռթակը կը խօսի, արտոյտը կը գեղգեղէ, սոխակը կը դայլայլէ, ճնճղուկը կը ճռռուղէ, ձանձը, մեղուն եւ եղնակը կը բզզան: Միայն մարդ իր միտքը կը յայտնէ խօսքով. զի նա միայն գիտէ իմաստ մը տալ իր հանած ձայներուն:

Հ Բ Ա. Հ Ա. Ն. Գ.

96. ԳՐԱՆՈՐ. Բնագիրն օրինակեցէք բայերն ու իրենց եկնալիւնները ստորագծելով:

97. ԳՐԱՆՈՐ. Մէկ մէկ յարմար եկնալիւն գտէք սոյն բայերուն, ո՞վ հարցումն ընելով:

Գրեցեք. Դարբինը կը գործէ:

Կը դարբնէ. կը հլաւէ. կը նկարէ. կը կոխէ. կը լողայ կը փայլի. կը սողայ. կը թռչի. կը խաղայ. կ'ածէ. կը կրէ. կը խորհի. կը հերկէ. կը մշակէ. կը կրծէ. կը թառամի:

98. ԳՐԱՆՈՐ. Սօսքեր կազմեցէք որոնց մէջ պիտի ըսէք եկնալիւն ըրած գործողութիւնը.

Գրեցեք. Աշակերտը կը կարդայ:

Աշակերտ. Ձիւն. Լոյս. Տղայ. Դոշակ. Մեղու. Ճրագ.

31. Բայի մը ցուցած գործողութիւնը կատարող անձը կամ իրը կը կոչուի բային տերը կամ եկնալիւն:

Ենթակայն գտնելու համար կը հարցնենք. — ո՞վ ըրաւ կամ կ'ընէ գործողութիւնը.

Երուանդ կը կարդայ. ո՞վ է կարդացողը. — Երուանդ:

Արեւը կը լուսաւորէ. ո՞վ է լուսաւորողը. — Արեւը:

26. Ընթերցուած. — ԿՈՅՐՆ ՈՒ ԱՆԴԱՄԱՆՈՅԸ

Ժամանակաւ կային երկու մարդիկ, որոնք յոյժ աղքատ եւ շատ թշուառ էին: Առաջինն ի ծնէ կոյր էր, երկրորդն անդամաւոր էր եւ չէր կարող ըլլալ: Երկուքն ալ անկարող էին իրենց սպորուստը ճարելու, երբ խորհեցան իրենց թշուառութիւնները միացնել: Կոյրն, որ կորովի էր, անդամաւորը շաղկեց, եւ այս վերջինն, որ սրտաւէտ էր, իր տարաբաղդ ընկերոջ առաջնորդն եղաւ:

Այսպէս սոյն երկու աղքատները փոխադարձ օգնութեամբ քերեցուցին իրենց թշուառութեան բեռը:

Հ Բ Ա. Հ Ա. Ն. Գ.

99. Բերանացի. Բնագիրը կարդալով, շեղադիր բայերուն եկնալիւն եւ անոր ստորագելին որոշեցէք:

100. ԳՐԱՆՈՐ. Ստորագելոյն յարմար ենթակայ մը գտէք: Գրեցեք. Գիծն ուղիղ է. — Տերեւը կանանչ է:

... ուղիղ է:	... կարծ է:	... կապոյտ է:
... կանանչ է:	... պիտանի է:	... դժուար է:
... կարմիր է:	... ծոյլ է:	... անոյշ է:
... տխուր է:	... գիւրին է:	... հեղուկ է:
... օգտակար է:	... բարձր է:	... թթու է:

101. ԳՐԱՆՈՐ. Ենթակային յարմար ստորագելի մը գտէք:

Մեղանը	... է:	Ուսումն	... է:	Թուղթը	... է:
Ծաղիկն	... է:	Ջուրը	... է:	Վարդենին	... է:
Կաւիճը	... է:	Օգը	... է:	Միսը	... է:
Դանակը	... է:	Շունը	... է:	Օշարակը	... է:
Ձեղունը	... է:	Հաւիթը	... է:	Ջրհորը	... է:

32. Բայի մը եկնալիւն որպիսութիւնը կամ վիճակը ցուցնող բառը ստորագելի կը կոչուի, ածական ըլլայ թէ գոյական:

33. Ստորագելին շատ անգամ հական բային հետ միացած կ'ըլլայ, ինչպէս. կ'որոնայ կը նշանակէ որոնացող է, կը խաղայ կը նշանակէ խաղացող է:

27. Ընթերցում. — ՄԱՐՄԻՆՆԵՐՈՒ ՎԻՃԱԿԸ

Մարմիններն երեք վիճակ ունին, հաստատուն, հեղուկ, կաղային: Սառույցն որ հաստատուն է, տաքնալով կը հալի, հեղուկ կ'ըլլայ: Զուրն որ հեղուկի է, տաքնալով կը չորիանայ, կաղային կ'ըլլայ: Չորին որ կաղային է, պաղելով կը սառի, հաստատուն կ'ըլլայ:

Ծովերու եւ լիճերու ջուրերն արեւու ջերմութենէն տաքնալով կը չորիանան եւ միջուրտին մէջ բարձրանալով կը խտանան, ամպ կ'ըլլան: Ամպը ջրի խտացած չորի է:

Եթէ օդը պաղի, ամպերը ջուր կ'ըլլան եւ վար կը թափին, այս է անձրեւը: Իսկ եթէ օդը շատ ցուրտ ըլլայ, տեղացող անձրեւը կը սառի, ձիւն կ'ըլլայ: Զիւնը սառած ջուր է:

Հ Ի Ս. Հ Ս. Ն Պ.

102. ԳՐԱՆՐ. Հետեւեալ նախադասութեանց ենթակայն պակաս է, լրացուցէք. Գրեցիք. Քարը կարծր է. Ասեղը բարակ է.

... կարծր է:	... ժրաջան է:	... փայլուն է:
... բարակ է:	... սուղ է:	... աշխատասէր է:
... հաստ է:	... նեղ է:	... պայծառ է:
... բոյս է:	... լայն է:	... երկայն է:
... թուփ է:	... շիտակ է:	... թափանցիկ է:

28. Ամէն անգամ որ բանի մը վրայ մեր դասողութիւնը բացատրենք, նախադասութիւն մը կը շինենք, տեսէք ինչպէս.

Երկինքի եւ կապոյտ. — Այս երկու բաներն իրարու հետ բաղդատելով կը դասեմ թէ կապոյտ գոյնը կը յարմարի երկինքին ուստի կ'ըսեմ. Երկինքի կապոյտ է. ահա նախադասութիւն մը.

29. Նախադասութիւն կը կոչուի խօսք մը, որոյ մէջ կայ բայ, ենթակայ եւ ստորոգելի:

30. Խօսքի մը մէջ սրբան դիմաւոր բայ, անբան ալ նախադասութիւն կայ:

28. Ընթերցում. — ԿԵՆԴԱՆՆԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐԸ

Ինչպէս շատ մը կենդանիներու, նոյնպէս քանի մ'անկենդան բաներու խումբերը տարբեր անուններ ունին: Օրինակի համար, անասուններուն խումբը կը կոչուի ջուլ, ոչխարներու խումբը՝ հօտ, այծերու խումբը՝ հօրան, խոզերու խումբը՝ երամակ, արջառներու խումբը՝ նախիր, գայլերու եւ շուներու խումբը՝ վոհմակ, ձուկերու խումբը՝ վտառ, թռչուններու խումբը՝ երամ, մեղուներու խումբը՝ պար, ագռաւներու խումբը՝ ջուրի, կռունկներու խումբը՝ տարմ, աստղերու խումբը՝ բոյլ, ծաղիկներու խումբը՝ հոյլ, խոտերու բարդը՝ դէզ, յարդին դէզը՝ շեղջ եւայլն:

Հ Ի Ս. Հ Ս. Ն Պ.

103. ԳՐԱՆՐ. Նախադասութիւններն ամբողջացուցէք, երեք գոյական ենթակայ գտնելով.

Գրեցիք. Կարը, ձիւնը եւ կաշիքը ճերմակ են:

... ճերմակ են:	... հեղուկ են:	... աղի են:
... սեւ են:	... կաղային են:	... փայլուն են:
... հաստատուն են:	... դեղին են:	... անխալ են:
... կարմիր են:	... անուշ են:	... կակղղ են:
... թափանցիկ են:	... կանանչ են:	... թթու են:

29. Նախադասութեան մը ենթակայն եւ ստորոգելին ուղղական հօղով կ'ըլլան:

30. Նախադասութեան մը բայը կրնայ մէկէ աւելի ենթակայ ունենալ: Արիւնն ու կեռասը կարմիր են. Երկու ենթ:

31. Նախադասութեան մը ենթակայն կրնայ մէկէ աւելի ստորոգելի ունենալ: Ծովը կապոյտ եւ աղի է. Երկու ստոր:

32. Նախադասութեան մը ենթակայ կրնան ըլլալ դերանուն, գոյական եւ անորիշ դերբայ:

Ա. եւ Բ. դէմքը միշտ դերանուն կ'ըլլան:

33. Նախադասութեան մը ստորոգելի կրնան ըլլալ ածական մը եւ կամ գոյական մը:

Ներկայ (հիմա)	Ս.Նկատար (եւէկ)	Կատարեալ (այսօր)	Ս.պատճի (վաղը)
Հիւանդ եմ	Հիւանդ էի	Հիւանդ եղայ	պիտի ըլլամ
» ես	» էիր	» եղար	» ըլլաս
» է	» էր	» եղաւ	» ըլլայ
» ենք	» էինք	» եղանք	» ըլլանք
» էք	» էիք	» եղաք	» ըլլաք
» են	» էին	» եղան	» ըլլան

Հիւանդ եղիր, մի ըլլար, հիւանդ եղէք, մի ըլլաք:

Ս.նորից դերայ Ս.նցեալ դերայ Ս.պատճի դերայ
Ըլլաւ, եղած, եղեր ըլլալու:

104. Գրաւոր. Վերի օրինակին պէս խոնարհեցէք:

Բժիշկ եմ. ուսանող եմ. խոնարհ եմ. ծարաւի եմ:

82. Բայերը չորս տեսակ են. Էական, Ներգործական, Կրաւորական եւ Չեզոք:

83. Էական բայը մէկ հատ է, որ է եմ, ըրաւ, բայն, որ առանձին չի գործածուիր, այլ սովորաբար իրեն կ'ընկերանայ անական կամ գոյական ստորոգելի մը:

84. Ներգործական են այն բայերն որոց ենթակային կատարած գործն ուրիշի մը վրայ կ'ազդէ, կը ներգործէ: Աստուած սեղծեց տիեզերքն Արեւը կը շաւարարէ երկիրն:

85. Կրաւորական բայը ներգործականին հակառակն է, որոյ ենթակայն ուրիշէն բան մը կը կրի, կ'ազդուի:

Տիեզերք սեղծուեցաւ Աստուծով,
Երկիրս կը շաւարարուի Արեւէն:

Գործաւոր կամ բանուոր կը կոչուին այն մարդիկ որ գործով մը կ'ըրաղին եւ աւուրչէք կ'առնեն. վաճառականն ապրանք կը գնէ ու կը ծախէ, հողագործն երկիրը կը մշակէ, հացագործը հաց կը շինէ, բժիշկը հիւանդներ կը բժշկէ, ակնաբոյժն աչքի ցաւերը կը բուժէ, վիրաբոյժը վէրքեր կը դարմանէ, կօշկակարը կօշիկ կը շինէ, ոսկերիչն ոսկեղէն ու արծաթեղէն զարդեր կը շինէ, խաղախորդը կաշի կը պատ-բաստէ, զերծակն հագուստ կը կարէ, զարբինն երկաթ կը դարբնէ, որմնագիրը պատեր կը հիւսէ, պայտարը ձիերն ու էշերը կը լուսնէ, գրավաճառը գիրք կը ծախէ, գրագէտը գիրք կը յօրինէ, կազմարարը գիրք կը կազմէ, մանկավարժը տղայ կը կրթէ, հովիւն ոչխարները կ'արածէ, բրուտը կաւէ ամաններ կը շինէ, ձկնորսը ձուկ կ'որսայ:

105. Բերանացի. Սեռի խնդիրներն որոշեցէք:

86. Չեզոք են այն բայերն որոց ենթակային գործողութիւնն ինքն իր վրայ կը մնայ:

Տղայն կուշայ, կը խնդայ, կը փայէ (ինքն իրեն):

87. Խնդիր կամ ջրացուցիչ կը կոչուին այն բառերն որք բայի մ'իմաստը կը յրացնեն:

88. Բայերու խնդիրներն երկու տեսակ են.

1. Սեռի խնդիր. 2. Բնութեան խնդիր:

89. Սեռի խնդիր կը կոչուի այն հայցական հոյովն որ ներգործական բայի մը ցուցած գործողութեան առարկայն կը յայտնէ: Աստուած ստեղծեց տիեզերքը:

90. Ներգործական բայերը միայն սեռի խնդիր կ'ունենան. Ուրեմն հայցական սեռի խնդիր ունեցող բայը ներգործական է:

Սեռի խնդիրը գտնելու համար հարցուցէք, զո՞վ, զի՞նչ:

91. Բնութեան խնդիր կը կոչուին տրական, բացառական եւ գործիական հոլով խնդիրներն: (Տէս երես 18, 19, 20)

30. Ընթերցուած. — ՄՐՋԻՒՆՆ ԵՒ ԱՂԱՒՆԻՆ

Մըջինն մ'ինկած էր առուակի մը մէջ: Մըջինը խեղդուեալու վրայ էր, երբ աղանի մը, որ առուակէն ջուր կը խմէր, նշմարեց զայն եւ գթաց անոր վրայ: Իսկոյն իւր կտուցով խոտի շիւղ մ'առաւ եւ կամաց մը ջրին վրայ դրաւ: Շիւղը կամուրջ մ'եղաւ մըջինին համար, որ անկէց օգուտ քաղեց եւ եզերքն հասաւ: Աղանին յետոյ զնաց թառեցաւ մօտակայ ծառի մը վրայ: Որսորդ մը տեսաւ եւ իւր հրացանով ուզեց սպաննել զայն: Բայց մըջինը խայթեց որսորդին ոտքը: Սա ետին դարձաւ, թռչունը թռաւ եւ ազատեցաւ:

Հ Բ Ա. Հ Ա. Ն. Գ.

106. Բերանացի. Սեռի եւ բնութեան խնդիրներն որոշեցէք:

92. Բայերը չորս փոփոխութիւն կը կրեն դեմքի, քուի, ժամանակի եւ եղանակի համեմատ:

93. Դեմք. Բայերն երեք զէմք ունին, ինչպէս գերանուններն (Տես երես 31):

94. Թիւ. Գործ մը կատարողը կրնայ մէկ կամ աւելի հոգի ըլլալ. ըստ այնմ բայն ալ եզակի կամ յոգնակի կըլլայ:

95. Ժամանակ. Գործ մ'երեք տարբեր ժամանակի մէջ կը կատարուի, իրենա (ներկայ), յառաջ (անցեալ), յետոյ (ապառնի): Ուրեմն ժամանակն երեք է. ներկայ, անցեալ, ապառնի:

96. Եղանակ. Գործ մ'այլ եւ այլ եղանակաւ կամ կերպով կատարուած կրնայ ըլլալ, պարզապէս, հրահանաւ, պայտնաւ կամ անորոշ կերպով:

Ըստ այնմ եղանակը չորս է, Սահմանական, Հրահանական, Ասորադրական եւ Անորիշ եղանակ:

97. Սահմանականը կը յայտնէ սահմանեալ, որոշ գործողութիւն մը. կ'երգեմ, կ'երգէի, երգեցի, պիտի երգեմ.

98. Հրահանականն հրաման մը կը յայտնէ. գրէ, գրեցէք

99. Ասորադրականը պայմանէ մը կամ ուրիշի մը կամ-

ԱՌԱՋԻՆ ԼԾՈՐԳՈՒԹԻՒՆ

Գրել — *արմատ* — Գիր

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ (նիմա)	Անկատար (երէկ)	Կատարեալ (այսօր)
Նաւակ կը գրեմ	Նաւակ կը գրեի	Նաւակ Գրեցի
» կը գրես	» կը գրեիր	» գրեցիր
» կը գրէ	» կը գրեր	» գրեց
» կը գրենք	» կը գրեինք	» գրեցինք
» կը գրեիք	» կը գրեիք	» գրեցիք
» կը գրեն	» կը գրեին	» գրեցին

ՀՐԱՄԱՅՈՒՆ ԵՂԱՆԱԿ

Նաւակ գրե՛, մի՛ գրեր. գրեցե՛ք, մի՛ գրեիք:

ԱՆՈՐԻՇ ԵՂԱՆԱԿ

Անորոշ գերայ Անցեալ գերայ Ապառնի գերայ
գրել, գրած, գրեր, գրելու.

Հ Բ Ա. Հ Ա. Ն. Գ.

107. Գրաւոր. Վերի օրինակին պէս խոնարհեցէք.

Դասս կը սերտեմ. հրահանգս կը կատարեմ. ճրագը կը վառեմ. պարտեցը կը մշակեմ:

108. Գրաւոր. Սահմանական ներկայն ու անկատարն ապառնի ըրէք, կը ին տեղ պիտի դնելով.

Գրեցիք. պիտի գրեմ, պիտի գրէի:

109. Գրաւոր. Սահմանական ներկայն ու անկատարը ստորադրական ըրէք, կը ին տեղ որ դնելով:

քէն կախուած կը ցուցնէ գործողութիւնն, ինչպէս. կ'ուզեմ որ գրես, կ'ուզես որ երգեմ, կ'ուզէր որ երգեի:

100. Անորիշ եղանակը տարտամ, անորոշ կերպով մը ընել կամ ըլլալ կը յայտնէ առանց կատարողը ցոյց տալու. անորիշ, անցեալ եւ ապառնի դերքայներն անորիշ եղանակ են:

ԱՐՄԱՏ ԵՒ ՎԵՐՋԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ
ԵՐԿՐՈՐԴ ԼԾՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

խօսիլ. — *արմատ*. — խօս

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ (նիմա)	Անկատար (երեկ)	Կատարեալ (այսօր)
Քարոզ կը խօսիմ	Քարոզ կը խօսեի	Քարոզ խօսեցայ
» կը խօսիս	» կը խօսեիր	» խօսեցար
» կը խօսի	» կը խօսեր	» խօսեցաւ
» կը խօսինք	» կը խօսեինք	» խօսեցանք
» կը խօսիք	» կը խօսեիք	» խօսեցաք
» կը խօսին	» կը խօսեին	» խօսեցան

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Խօսե՛, մի խօսիր, խօսեցե՛ք մի խօսիք.

ԱՆՈՐԻՇ ԵՂԱՆԱԿ

Անորից դերբայ Անցեալ դերբայ Ապառնի դերբայ
Սիրեղ, Սիրած, սիրեր, Սիրելու.

Հ Ր Ա. Հ Ա Ն Գ.

110. ԳՐԱՆՈՐ. Վերի օրինակին պէս խոնարհեցէք.

Պատուհանէն կը նայիմ. յանցանքս կը խոստովանիմ. կա-
նուխ կը պառկիմ. դասս կը սովորիմ.

111. ԳՐԱՆՈՐ. Ներկայն ու անկատարն ապառնի ըրէք,
կը ին տեղ պիտի դնելով. Գրեցեք. պիտի խօսիմ, պիտի խօսեի.

112. ԳՐԱՆՈՐ. Ներկայն ու անկատարը ստորադասական
ըրէք կը ին տեղ որ դնելով. Գրեցեք. որ խօսիմ, որ խօսեի:

101. Ամէն բայ երկու որոշ մասերէ կը բաղկանայ.

1. Արմատ, որ բային առաջին մասն է եւ չփոխուիր.

2. Վերջաւորութիւն, որ բային վերջին մասն է եւ կը
փոխուի.

ԵՐՐՈՐԴ ԼԾՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

Խաղալ. — *արմատ*. — խաղ

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ (նիմա)	Անկատար (երեկ)	Կատարեալ (այսօր)
Գնակ կը խաղամ	Գնակ կը խաղայի	Գնակ խաղացի
» կը խաղաս	» կը խաղայիր	» խաղացիր
» կը խաղայ	» կը խաղար	» խաղաց
» կը խաղանք	» կը խաղայինք	» խաղացինք
» կը խաղաք	» կը խաղայիք	» խաղացիք
» կը խաղան	» կը խաղային	» խաղացին

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Գնակ Խաղա՛, մի խաղար, խաղացե՛ք, մի խաղաք.

ԱՆՈՐԻՇ ԵՂԱՆԱԿ

Անորից դերբայ Անցեալ դերբայ Ապառնի դերբայ
Խաղալ Խաղացած, խաղացեր Խաղալու.

Հ Ր Ա. Հ Ա Ն Գ.

113. ԳՐԱՆՈՐ. Վերի օրինակին պէս խոնարհեցէք.

Ծովուն մէջ կը լողամ. ձեռքերս կը լուամ. ցորեն կ'աղամ:

114. ԳՐԱՆՈՐ. Ներկայն ու անկատարն ապառնի վե-
րածեցէք, կը ին տեղ պիտի դնելով.

Գրեցեք. պիտի խաղամ, պիտի խաղայի:

115. ԳՐԱՆՈՐ. Ներկայն ու անկատարը ստորադասական
վերածեցէք, կը ին տեղ որ դնելով.

Գրեցեք. որ խաղամ, որ խաղայի.

Գրել, ասոր արմատն է գիր, ել վերջաւորութիւնն է.

Խօսիլ, » » » խօս, իլ » է.

Խաղալ, » » » խաղ, ալ » է:

Թողալ, » » » թող, ուղ » է:

102. Բային վերջաւորութեան փոխուելուն խոնարհում
կ'ըսուի:

ՉՈՐՐՈՐԴ ԼԾՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

Թողուլ. — արմատ. — Թող

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ (նիմա)	Անկասար (երկ)	Կասարեալ (այսօր)
Կը թողում	Կը թողաի	Թողուցի
Կը թողում	Կը թողաի	Թողուցի
Կը թողում	Կը թողում	Թողուց
Կը թողում	Կը թողում	Թողուցի
Կը թողում	Կը թողում	Թողուցի
Կը թողում	Կը թողում	Թողուցի

ՀԱՄԱՅՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Թող, մի՛ թողար Թողեմ, մի՛ թողար.

ԱՆՈՐԻՇ ԵՂԱՆԱԿ

Անուի գերբայ	Անկալ գերբայ	Ապառնի գերբայ
Թողում,	Թողում, Թողում,	Թողում:

ՀՐԱՀԱՆԳ

116. Գրաւոր. Վերի օրինակին պէս խոնարհեցէք, միայն Սահմ. ներկայ եւ Անկասար:

Գիրք մը կ'առնում. Աստուծոյ առջեւ կ'երգնում, դըպրոցը կը զրօնում. ծառէն կ'ստանում.

117. Կը ին տեղ պիտի եւ որ դնելով, ապառնի եւ տոտրադասականի վերածեցէք.

103. Խոնարհումը չորս ձեւ ունի, որք կը կոչուին Լծորդութիւն:

Չորս լծորդութիւններն իրարմէ կը զանազանին առնալու համար ներկային եւ անորիշ դերբային վերջաւորութեամբ:
Ա. Լծորդութիւնը կը վերջաւորի եր. գրել, կը գրեմ.
Բ. » » իր. խօսիլ, կը խօսիմ.
Գ. » » ալ. խաղալ, կը խաղամ.
Դ. » » ուղ. թողալ, կը թողամ:

ԲԱՅԵՐՈՒՆ ՀԱՐՑԱԿԱՆ ՁԵԻՆ

ՀՐԱՀԱՆԳ

120. Գրաւոր. Նախադասութիւններն ամբողջացուցէք, գոյական ստորոգելի մը գտնելով:

Ոսկին . . . մ'է. Խնձորը . . . մ'է. Մրտենին . . . մ'է.
Ձին . . . մ'է. Խնձորենին . . . մ'է. Ես ձեր . . . եմ.
Յակոբ իմ . . . է. Վարդենին . . . մ'է. Դուք իմ . . . էք:

121. Գրաւոր. Նախադասութիւններն ամբողջացուցէք, երկու անգամ ստորոգելի գտնելով.

Առիւծն . . . եւ . . . է. Ոսկին . . . եւ . . . է. Ջորին . . . եւ . . . է.
Աղուէսը . . . եւ . . . է. Էջը . . . եւ . . . է. Տղայն . . . եւ . . . է.
Սպունգը . . . եւ . . . է. Ծովը . . . եւ . . . է. Յակոբ . . . եւ . . . է:

122. Գրաւոր. Մէն մի բայի երկու սեռի խնդիր գտէք.
Գրեցիք. Գիրք, քուրք ծախել.

Ծախել, գրել, յարգել, տալ, վառել, ընդունել, փորել,
Էրգել, կազմել, վարձատրել, դժել, մշակել, խորատակել, նետել:

123. Գրաւոր. Խոնարհեցէք հետեւեալներն.

Կ'ուզեմ որ կարդամ. կը բաղձամ որ երգեմ. կը պահանջեմ որ մեկնիմ. կը հրամայեմ որ խօսիմ:

Ծանօթ. Ուսուցիչը պէտք է ծանօթութիւն տայ աշակերտաց քեւտրադասականն առանձին չի գործածուիր, այլ իրմէ առաջ միշտ ուրիշ բայ մը կ'ուզէ, որուն հետ կը կապուի որ, քեւտրադասականով:

124. Գրաւոր. Հետեւեալ բայերուն արմատները գտէք.
Ջանալ, սիրել, գարմանել, մտնել, գրել, ճուլել, սուլել, հնձել, ուտանիլ, գտնել, բղխիլ, գրկել, չինել:

125. Գրաւոր. Իրեւ սեռի խնդիր նկատուած հետեւեալ գոյականներէն իւրաքանչիւրին երկու բայ գտէք:

Հող, հաց, ջուր, ծնողք, վէպ, Թռչուն, ծառ, քաղաք:

104. Բայերն երբ հարցական գործածուին, ուրիշ փոփոխութիւն չեն կրեր, բայց միայն կ'երկարեն իրենց վերջին ձայնաւորն որոյ վրայ կը դրուի պարոյկ կոչուած այս նշանն (°):

126. ԳՐԱՆՈՐ. Առաջին նախագաղտնական լայը երկրորդին մէջ բացասական ըրէք.

Աշխատանքը կը սիրեմ, բայց ծոյլը — : Այսօր ախորժակ ունիմ, երէկ — : Այսօր դասս գիտեմ, բայց երէկ — : Երէկ դրամ ունէի, բայց այսօր — Երէկ տաք կար, բայց այսօր — : Ես դասս կը սերտեմ, դուն ինչո՞ւ — : Բժիշկն երէկ եկաւ, բայց այսօր — Այսօր օգը գեղեցիկ է, իսկ երէկ — :

127. ԳՐԱՆՈՐ. Սոյն բայերուն Սահմ. ներկայն, անկասարք, կասարեալն հարցական եւ բացասական ձեւով խոնարհեցէք : Երգել, խօսիլ, աշխատիլ, սերտել, ստել, ունենալ, թողուլ, յոգնիլ, խնդալ, խոստանալ, շինել, յորինել :

128. ԳՐԱՆՈՐ. Վերագրեալ բայերէն խօսքեր կազմեցէք, հարցական եւ բացասական ձեւով,

Գրեցեմ. Եղբայրս այսօր չերգե՞ր, չե՞ր երգեր, չերգե՞ց.

105. Բայի մը գործողութիւնը բացատրու, այսինքն՝ ժխտելու, ուրանալու համար, կը գործածուին մի եւ չ բառերն որք բային առաջ կը դրուին.

Սիրէ, մի սիրեր. սիրեցի, չսիրեցի.

Սիրեցէք մի սիրէք. պիտի սիրեմ պիտի չսիրեմ.

106. Մի բացասականն հրամայականի յատուկ է. Իսկ չ բացասականը Սահմանական ներկայեւն ու անկասարեւն զատ ամէն ժամանակի համար կը գործածուի :

107. Սահմ. ներկայն ու անկասարք բացասական կ'ըլլան եւն էական բային բացասական ձեւովն, — չեմ, չեի — եւ անորոշ դերբային չ դիրն ր ի փոխուելով :

Կը գրեմ, չեմ գրեր. Կ'ուտեմ, չեմ ուտեր :

Կը գրէի, չեի գրեր. Կ'ուտէի, չեի ուտեր :

Գիտեիք. Ունիմ, կամ, գիտեմ եւ եմ բայերուն բացասական ձեւն ընդհանուր կանոնէն կը խոտորի. չունիմ, չունէի. չկամ, չկայի. չգիտեմ, չգիտէի. չեմ, չէի :

129. ԳՐԱՆՈՐ. Ենթակայն եւ իւր բայն յոգնակի ըրէք

Հաւը կ'ածէ : Էջը կը զուայ : Կատուն կը մլաւէ : Զին կը վրնջէ : Կովը կը բառաջէ : Օձը կը սողայ : Հաւը կը կարկաչէ : Աքաղաղը կ'երգէ : Ծուռը կը հաջէ : Գառնուկը կը մայէ : Մեղուն կը բզզայ, Սոխակը կ'երգէ : Տղայն կուլայ : Գորտը կը կրկուայ : Առիւծը կը մռնչէ : Զուկը կը լողայ :

130. ԳՐԱՆՈՐ. Բայերն իրենց ենթակայներուն հետ համաձայնեցուցէք. (Սահմ. ներկ. անկասար, կասարեալ, ապառնի) :

Ես եւ եղբայրդ գիւղ երթայ : Զին ու կովը խոտ ուտէ : Զին ու էջը կրեղ մեր բեռները : Հաւը, սագն ու բաղը հաւկիթ ածել : Պետրոս եւ դուն խաղալ : Քոյրս ու դուն ձեր դասը սերտել : Հացն ու միսը զմեզ սնուցանել : Եղբայրս ու ես զձեզ սիրել : Դուն ու ես տուն մը շինել : Ներսէս ու ես անաբոսրդել :

131. ԳՐԱՆՈՐ. 129^{րդ} հրահանգը նախ անկասար եւ յետոյ ապառնի ըրէք :

108. Ամէն բայ քուռով եւ դիմկով կը համաձայնի իւր ենթակային հետ.

Եթէ ենթակայն եզակի է, բայն ալ եզակի կ'ըլլայ.

Ես երգեցի, դու երգեցիր, նա կամ Յակոբ երգեց.

Եթէ ենթակայն յոգնակի է, բայն ալ յոգնակի կ'ըլլայ.

Մենք երգեցինք, դուք երգեցիք, նոսա երգեցին :

109. Երկու եզակի կ'արժեն մեկ յոգնակի :

Եթէ բայը քանի մ'եզակի ենթակայ ունի, յոգնակի կը դրուի.

Երուանդ եւ Գրիգոր դպրոց կ'երթան.

Զին ու կովը խոտակեր են :

110. Եթէ բայը քանի դիմկով երկու կամ աւելի եզակի ենթակայ ունի, յոգնակի կը դրուի նախադատու դէմքով.

Ես եւ դու պիտի երթանք. Ա. դէմք :

Դու եւ նա պիտի երգէք. Բ. դէմք :

132. ԳՐԱՆՈՐ. Հետեւեալ բայերը կրաւորականի վերածեցէք ինչեւ, չափեւ, խեղդեւ, հերքեւ, փրկեւ, յայտնեւ, քաջաւերեւ, ազգեւ, կոտորեւ, կանչեւ, այրեւ, գործեւ, խօսիւ, մոռնաւ, խափանեւ, լուաւ, ձուլեւ, ծեփեւ:

133. ԳՐԱՆՈՐ. Հետեւեալ բայերէն չէզոքները զատ սխալ եւ ներգործականները զատ սխալ կազմեցէք:

Աշխատիւ, բնակիւ, բռնեւ, ուզեւ, գովեւ, տեւեւ, սպասեւ, վազեւ, տիրեւ, ազատեւ, հանեւ, նայիւ, հաւնիւ, յոգնիւ, սարիւ, լողաւ, ջանաւ, մնաւ, փութաւ, աղաւ, լուաւ, կենաւ, տաքնաւ, մօտենաւ, մերձենաւ, վախնաւ, թողոււ:

134. ԳՐԱՆՈՐ. Ներգործական բայով ըստած հետեւեալ խօսքերը կրաւորական ձեւի վերածեցէք:

Ոչ մէկը կը սիրէ անձնասէրը. Արաբներն հնարած են թուանշաններն. Օձը խաբեց Եւան. Արեւը կը լուսաւորէ մեր երկրագունդը. Անձրեւն ողողեց արտերը. Կարկուտն ապականեց հունձքը. Քահանայն կը մկրտէ երախայն. Արրահամ պաշտեց զԱստուած. Քոլոմպոս գտաւ Ամերիկան:

111. Կրաւորական բայերը կը կազմուին ներգործականներէն, հետեւեալ կերպով.

1. Ա. Բ. եւ Դ. լծորդութեան բայերուն ել, իլ, ուլ, վերջաւորութիւնը ուիլի փոխուելով. սիրեւ, սիրուիլ, խօսիլ, խօսուիլ, թողուլ, թողուիլ:

2. Գ. լծորդութեան բայերուն կատարեալ եղ. Գ. դէմքին վրայ աւելցնելով ուիլ մասնիկն. կարգաց, կարգացուիլ, լուաց, լուացուիլ, մոռցաւ, մոռցուիլ:

112. Ամէն բայ որոյ վերջաւորութիւնը կարելի չէ այսպէս փոխել, չեզոք է. փոխուողները ներգործական են:

113. Բոլոր կրաւորական բայերը Բ. լծորդութեան, այն է՝ խօսիւն ի պէս կը խոնարհին:

135. ԳՐԱՆՈՐ. Զեզոք բայերուն ներգործականը գրեցէք. Մեծնաւ, սեւնաւ, չորնաւ, հասնիլ, հատնիլ, մսիլ, յոգնիլ, ծաղկիլ, քնանաւ, լալ, խնդալ, խաղալ, պաղլի, աշխատիլ:

136. ԳՐԱՆՈՐ. Ներգործական բայերուն չեզոքները գրեցէք. Կոտորեւ, մարեւ, պատուեւ, թափեւ, այրեւ, ծռեւ, աղտոտեւ, վառեւ, շարժեւ, կործանեւ, զլորեւ:

137. Հետեւեալ ներգործական բայերն անցողական ըրէք

1. Յնել մասնիկով. — Կարգաւ. խօսիւ, իմանաւ, գողնաւ, մոռնաւ, ուտեւ, ճանչնաւ, սովորիւ, խմեւ, պագնեւ:

2. Տալ բայով. — Մաքրեւ, բանաւ, գոցեւ, կարեւ, վճարեւ, դնեւ, ընեւ, առնեւ, մորթեւ, շինեւ, սրբեւ:

(Ասանցմէ մի քանին խոնարհեցէք):

114. Ներգործական բայերէ մասնը կրաւորականէ զատ, ունին նաեւ չեզոք որ ներգործականէն կը ծագի իլ մասնիկով. այրել, այրիլ, մարել, մարիլ:

115. Զէզոք բայերու մեծ մասն ունին նաեւ իրենց ներգործականն, որ արմատին վրայ ցնել մասնիկն յաւելմամբ կը կազմուի. մեռնիլ, մեռցնել, լրանալ, լրացնել:

116. Եթէ ներգործական բայի մ'արմատին ծայրը կցենք ցնել մասնիկն, կրկին ներգործական կ'ընէ եւ ուրիշին բան մ'ընել տալ կը նշանակէ: Այս տեսակ բայերը կը կոչուին անցողական. Կարգաւ, կարգացնել, խօսիլ, խօսեցնել:

117. Այն ներգործական բայերն որ ցնել մասնիկով անցողական չեն ըլլար, տալ բայով անցողական կ'ըլլան, եւ խոնարհման ատեն, տալ բայը միայն կը խոնարհի.

Բանաւ տալ, բանաւ կուտաւ, բանաւ տուի, բանաւ պիտի տաւ:

Դնել տալ, դնել կուտաւ, դնել տուի. դնել պիտի տաւ:

118. Անցողական բայերը Ա. լծորդութեան պէս կը խոնարհին, միայն թէ կատարեալի մէջ ցնել մասնիկն և տառն ուի կը փոխուի. կարգացնել, կարգացուցիլ, լրացնել, լրացուցիլ:

ԱՆԿԱՆՈՆ ԲԱՅԵՐ

Հ Բ Ա Հ Ա Ն Գ

138. ԳՐԱՆՈՐ. Ստանալի պէս խոնարհեցէք.

խնամալ, ճանչնալ, խոստանալ, մոռնալ, կամենալ, դախնալ, շաքնալ, կենալ, մոտենալ, մեծանալ, բառնալ, դառնալ, անդրադառնալ, գողնալ:

139. ԳՐԱՆՈՐ. Մտնելի պէս խոնարհեցէք.

Տեսնել, գտնել, իջնել, հեծնել:

140. ԳՐԱՆՈՐ. Հասնիլի պէս խոնարհեցէք.

Մեռնիլ, անցնիլ, բռննիլ, հասնիլ, հազնիլ, ծնիլ, ընկնիլ, սկսիլ, փոքրիլ, պրծիլ:

141. ԳՐԱՆՈՐ. Փախչիլի պէս խոնարհեցէք.

Թռչիլ, փղչիլ, դպչիլ, կպչիլ, փակչիլ:

119. Անկանոն կը կոչուին այն բայերն որոց կատարեալն հրաւնայականն եւ անցեալ դերբայը կը տարբերին չորս ըծորդութեանց ընդհանուր ձեւէն:

Անկանոն բայերն երկու տեսակ են 1. Կես անկանոն եւ 2. Բոլոր անկանոն:

120. Կես անկանոն են այն բայերն, որոց անորոշ դերբայը նեղ, նիլ, նալ կը վերջաւորուի, ինչպէս. մտնել, հասնիլ, ստանալ: Ասոնք Բ. ըծորդութեան պէս կը խոնարհին, միայն թէ իրենց ն տառը փոխանակ ց ի փոխելու, իբրեւ եկամուտ տառ կը կորսնցնեն կատարեալի եւ հրաւնայականի մէջ:

1. Մտնել. — Մտայ, մտաւ, մտաւ, մտանք, մտաք, մտանք.
2. Հասնիլ. — Հասայ, հասաւ, հասաւ, հասանք, հասաք, հասանք.
3. Ստանալ. — Ստայ, ստաւ, ստաւ, ստանք, ստաք, ստանք.
- Հրմ. Մտի՛ր, մի՛ մտնէր մ էք, մի՛ մտնէք. Անց. Դե՛ր, մտած. Հրմ. Հասի՛ր, մի՛ հասնէր հ էք, մի՛ հասնէք. » » հասած. Հրմ. Ստացի՛ր, մի՛ ստանար, ստացէք մի՛ ստանաք, » » ստացած.

121. Նիլ վերջաւորեալ բայերուն պէս կը խոնարհին չիլ վերջաւորեալներն, միայն թէ իրենց չ տառը, իբրեւ եկամուտ տառ, կը կորսնցնեն կատարեալի եւ հրաւնայականի մէջ:

Փախչիլ, փախայ, փախաւ, փախաւ, փախանք, փախաք, փախանք, Լրաւ. փախիր Գիտիլիք. Բառնալ եւ դառնալ բայերուն ոն վերերն ընկնել կը փոխուին կատարեալի եւ հրաւնայականի մէջ:

ԲՈՒՆ ԱՆԿԱՆՈՆ ԲԱՅԵՐ

Հ Բ Ա Հ Ա Ն Գ

142. ԳՐԱՆՈՐ. Շեղագիր բայերը կատարեալ ըրէք եւ իրենց ենթակային հետ համաձայնեցուցէք:

Թղթատարն այսօր գալ. ես եւ եղբայրդ այսօր գալ. ես հաց ուտել. դուն ու եղբայրդ հաց ուտել. դուն կառք նստիլ. ես ու դուն կառք նստիլ. եղբայրս գիրք մը առնել. դուն ու ես գիրք մը առնել. Յիսուս լսել. ես ու դուն լսել մեր դասն. ոտքս քարի զարնել. ես ու դուն դրան զարնել. տղայն լալ. մայրն ու որդին լալ. եղբայրս նամակը թղթատունը տանել. ես ու դուն թղթատունը երթալ:

143. Բերանայի. Հետեւեալ բայերուն եղանակը, ժամանակը, քիւր ու դեմքը ըսէք.

Կը բերեմ, կը բերէի, բերի. կ'առնեմ, կ'առնէի, առի. կ'ընեմ, կ'ընէի, ըրի. կ'ըսեմ, կ'ըսէի, ըսի. կը զարնեմ, կը զարնէի, զարկի. կը դնեմ, կը դնէի, դրի. կը լինիմ, կը լինէի, եղայ. կ'ուտեմ, կ'ուտէի, կերայ. կը նստիմ, կը նստէի, նստայ. կը տանիմ, կը տանէի, տարի.

144. ԳՐԱՆՈՐ. Վերոյիշեալ բայերը յոգնակի ըրէք:

122. Բոլոր անկանոն բայերն են. քերել, լսել, ընել, դնել, ուտել, զարնել, ըլլալ, պազնել, խաժնել, քֆնել, նստիլ, տանիլ, գալ, տալ, լալ, զնալ, երթալ, իյնալ:

Ծան. Ռոտցիլին ասոնց խոնարհման ձեւը պիտի սովորեցնէ զրաւոր.

123. Եւ, կամ, ունիւմ, կրնամ, զիտեմ բայերը Սահմ. ներկայ եւ անկատար միայն ունին. իրենց պակաս ժամանակները լրանան ըլլալ, գտնուիլ, ունենալ, կատարել բայերով:

124. Բանի մը չեզոք բայեր կան որոնց եզակի երրորդ դեմքը միայն կը գործածուի. անձրեւել, ձիւնել, որոտալ, փայլատալ, քուիլ եւ երեւիլ բայերն: Ասոնք կը կոչուին միադեմ:

Միադեմ կը համարուին նաեւ պեքս ե, հարկ ե, արժան ե, կարելի ե, ի դեպ ե եւ այլ ասոնց նման ասացուածներն:

31. Ընթերցուած. — ԲՆՈՒԹԵԱՆ ԵՐԵՔ ԿԱՐԳԵՐԸ

Աշխարհիս վրայ մարմիններն երեք տեսակ են, կենդանային, բուսային եւ հանքային:

Կենդանային եւ բուսային մարմինները զործարանաւոր են, իսկ հանքային մարմիններն անզործարանաւոր են: Գործարանաւորներն եւ անզործարանաւորներն իրարմէ մեծ տարբերութիւն ունին. առաջինները կ'ապրին ու կը մեռնին, իսկ վերջինները չեն մեռնիր:

Մարդս, թռչունն, որ կենդանային են, կը ծերանան, կը մեռնին. ծառը, ցորենը, խոտը, որ բուսային են, կը ծերանան, կը չորնան, բայց քարը, պղինձը, ջուրը, օդը, որ հանքային են, միշտ կան ու կը մնան:

Այս երեք տեսակ մարմինները բնութեան երեք կարգերը կը կոչուին:

Հ Ր Ա. Հ Ա Ն Պ

145. Բեր. Ենթակայներն ու ստորագիրներն որոշեցէք:

146. Գր. Նախադասութիւններն ուղիղ գծով զատեցէք:

147. Գրաւոր. Պարզ, ածանցական եւ բարդ բառերը զատ զատ սիւնակներ կազմեցէք.

Լիճ, թագ, ձեռք, ոտք, աչք, ձմեռ, երկիր, հող, աթոռ, նաւ, աղ, դանձ, թագաւոր, ձեռակերտ, մաշկոտն, ձմերանոց, երկրային, հողեղէն, թիկնաթոռ, պետ, սէր, նաւակ, աղի, լճակ, հայր, մայր, հայրական, մայրական, գործ, հայրազորով, ամառ, ամառանոց, ամառնային, ցեխ, ցեխոտ, տէր, դանձապետ, ծնողասէր, հացագործ, պարտատէր:

125. Հայերէն բառերն, իրենց կազմութեան կողմէ, երեք տեսակ են. Պարզ, Ածանցական եւ Բարդ:

1. Պարզ. Պարզ են այն բառերն որք մէկ արմատ ունին.

Փայտ, գետ, լոյս, ջուր, ծով, խոտ, ոյժ.

2. Ածանցական. Ածանցական են այն բառերն որոնց սկիզբը կամ ծայրը նոր վանկ մը կամ մասնիկ մ'աւելցած է.

Փայտեայ, գետակ, լուսաւոր, ջրոտ, ծովային, խոտաւե.

3. Բարդ. Բարդ են այն բառերն որոնք երկու պարզ բառէ կամ արմատէ կազմուած են.

Խաչափայտ, գետգոր, յուսատու, առասպել:

ԲԱՅԱՅԱՅՏԻԳ ԵՒ ԲԱՅԱՅԱՅՏԵԱԼ

Հ Ր Ա. Հ Ա Ն Պ

148. Գր. Կէտերուն տեղ յարմար սեռի խնդիր մը զրէք.

Մայրն իր ... կը խնամէ: Արեւը կը հալեցնէ ...: Օրէնքը կը պատժէ ...: Մայրս ... կը հիւսէ: Ձին, եզը, ջորին ... կ'ուտեն: Հովիւը կ'արածէ իր ...: Կռապաւնը ... կը վարէ: Ձին իր ... կը ճանչնայ: Հողագործը ... կը ցանէ: Փայտահարը ... կը ջարդէ: Մրգավաճառը ... կը ծախէ: Կատուն ... կը բռնէ: Պարտիզպանը ... կը մշակէ:

149. Բեր. 27^{րդ} ընթերցուածին բայերուն տեսակն որոշեցէք

150. Բերանայի. Բացայայտին ու բացայայտեալն որոշեցէք
Մովսէս մարգարէն, Պօղոս առաքեալը, Նարոյէոն կայսրը, Վիգթորիա թագուհին, Աղէքսանդր կայսրը, Մովսէս զօրավարը, Ներսէս հայրապետը, Յակոբ վանահայրը, Կարապետ եպիսկոպոսը, Երեմիա վարդապետը, Ստեփաննոս սարկաւազը, Մարգարեան զրավաճառը, Գրիգոր ժամակոյր:

126. Բայի մը ժամանակները ձեռի կողմէ երկու տեսակ են. պարզ եւ բաղադրեալ:

Պարզ են, երբ առանց եւ եւ ըլլաւ բայից խոնարհուած են:
Բաղադրեալ են երբ եւ ըլլաւ բայերուն օժանդակութեամբ խոնարհուած են:

Բաղադրեալ ժամանակ
Կը գրեմ, կը գրէի, Գրած եմ, գրած եի,
Գրեցի, պիտի գրեմ, Գրած կ'ըլլաւ, գրած կ'ըլլայի,
Պիտի գրէի, որ գրեմ. Գրելու եմ, գրելու եի.

127. Բացայայտիչ. Երբեմն երկու գոյական, մին յատուկ եւ միւսն հասարակ, իրարու քով զրուելով, զիրար կը բացայայտեն. ինչպէս, Նեղոս գետը, Հոռոմ քաղաքը, Մեսրոպ վարդապետը, Ղեւոնդ քահանայն. այս խօսքերուն մէջ Նեղոս, Հոռոմ, Մեսրոպ, Ղեւոնդ բացայայտիչ են. իսկ գետ, քաղաք, վարդապետ եւ քահանայ բառերն բացայայտեալ:

Հ Բ Ա Հ Ա Ն Գ

151. Գրաւոր. Կէտերուն տեղ բնութեան խնդիր մը դրէք:
Հնձողը ցորեն կը հնձէ ...: Ձկնորսը ձուկ կ'որսայ ...:
Որմնաղիւրը պատ կը շինէ ... եւ ...: Կրակը ... կը վե-
րածէ ջուրը: Յուրտը ... կը վերածէ ջուրը: Տղայն կը ժըպ-
տի իր ...: Զուր կը քաշեմ ...: Ծառը կը ճանչցուի իր ...:
Երէկ վար իջանք ...: Ողորմութիւն տուի ...:

152. Բերանացի. Դերբայներու տեսակն որոշեցէք:
Երկիրս չըջապատուած է օդով: Ախորժակն ուտելով
կուգայ: Աշխատութեան նուիրուած ժամերը կարճ կը թուին:
Թղթատարն այսօր մեկնելու է: Մշակուած միտքն յարգի է,
ինչպէս մշակուած հողն: Այսօր ո՛չ ուտելու հաց ունիմ եւ ո՛չ
խմելու ջուր: Ստեղն ամօթ է:

128. Դերբայ կը կոչուին այն բառերն որ բայերէ կը
ծաղին եւ թէ՛ բայի ու թէ՛ ածականի դեր կը կատարեն:

Դերբայներն երեք են.

Անորիշ դերբայ, որ կը վերջաւորի ել, իլ, ալ, ուլ:

Անցեալ դերբայ, որ կը վերջաւորի ւծ, եր:

Ապառնի դերբայ, որ կը վերջաւորի յու, յի:

129. Անորիշ դերբայն ի հարկին կրնայ հօլովիլ, այսպէս.

Գրել, գրելու, գրելի, գրելով. Տալ, տալու, տալի, տալով:

130. Ած վերջաւորութեամբ անցեալ դերբայն, իրրեւ
ածական, գոյականէն առաջ կը դրուի. իսկ իրրեւ գոյական,
կրնայ հօլովիլ հօլովման ընդհանուր ձեւին պէս:

Փլած տուն. փլածն, փլածին, փլածեմ, փլածով:

Կոտրած գրիչ. կոտրածն, կոտրածին, կոտրածեմ, կոտրածով

131. Եր վերջաւորութեամբ անցեալ դերբայը եմ, եի
էական բայով բաղադրեալ ժամանակ միայն կը կազմէ.

Գրեր եմ, գրեր եի. սերտեր եմ, սերտեր եի:

132. Ապառնի դերբայն, իրրեւ ածական, գոյականէն
առաջ կը դրուի, իսկ եմ էական բայով բաղադրեալ ժամա-
նակ կը կազմէ եւ ապառնիի զօրութիւն ունի:

Գ Լ Ո Ւ Խ Է.

ՆԱԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՍ ՅԵՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

32. Ընթերցուած. — ԼՈՐԱՄԱՐԳԼ

Լորամարգն անցորդ թռչուն մ'է եւ կը գտնուի բովան-
դակ եւրոպիոյ մէջ: Կը կենայ արտերու, մարդերու, այգի-
ներու, քիչ անգամ ալ անտառներու մէջ, եւ երբեք չթափիր
ծառերու վրայ: Կը սնանի դալար խոտով, միջատներով, ցո-
րենով կորեկով եւ ամեն տեսակ հատիկներով: Իւր միտն
յոյժ փափուկ է: Լորամարգն ամեն տարի երկար ճամբոր-
դութիւններ կ'ընէ, թէպէտ իւր թեւերը կարճ են եւ հազիւ
կրնան զինքն բարձրացնել գետնէն վեր: Այնան ատեն Մի-
ջերկրական ծովէն կ'անցնի Ափրիկէ երթալու համար, ուր
կ'անցունէ ձմեռն:

Հ Բ Ա Հ Ա Ն Գ

153. Գրաւոր. Բնագիրն օրինակեցէք եւ բայերն իրենց
ենթադասներով յոգնակի ըրէք:

154. Բերանացի. Նախադրութիւնները ցոյց տուէք:

133. Նախադրութիւնն կը կոչուին այն անփոփոխելի
բառերն որ տեղոյ, ժամանակի, եղանակի, պատճառի պարա-
դայներ կը ցուցնեն, եւ միշտ գոյական մը, դերանուն մը
կամ անորիշ դերբայ մը ինկոյիւր կ'աւանդեն:

Սեղանին վրայ. Զեզի համար. Գրելու համար.

սեղանին սակը. մեզի հախառակ. գրելու ասեմ.

սեղանին առջեւ. մեզի հետ. գրելու մօտ.

134. Նախադրութիւններն իրենց խնդրէն ետքը կը
գրուին: Միայն միեկեւ. դեպի, առանց, փոխանակ իրենց
խնդրէն առաջ կը դրուին. միեկեւ տուն, դեպի ձեզ:

135. Գլխաւոր նախադրութիւններն են.

Համար, հետ, չափ, հակառակ, մօտ, պէս, վրան, տա-
լը, շուրջը, ի վեր, մէջ, մինչեւ, դէպի, առանց, առջեւը,
ետքը եւայլն:

ԳԼՈՒԽ Ը.

ՄԱԿԲԱՅ

33. Ընթերցուած. — ՍՈՒՆՈՎ ԱՊՈՒՐՆ

Սոխագուրը կը ծխայ փոքրիկ Պետրոսի պնակին մէջ, որ տխրութեամբ դիտէ զայն առանց անոր դաշխելու: Իւր մայրն քաղցրութեամբ կ'ըսէ անոր. «Շուտ կեր որ մեծնաս, սիրելիս: Բարի տղայ մը միշտ կ'ուտէ իր ապուրը»: Տղայն խնդին կը պատասխանէ. Սոխ չեմ սիրեր, վաղը կը մեծնամ:

Հ Բ Ա. Հ Ս. Ն. Գ.

155. Բեր. Մակրայներն ու նախադրութիւններն որոշեցէք

156. Գրաւ. Եղանակական մակրայ շինեցէք հետեւեալներն

1. Սքար մանկիւղ:	Հայր, բարեկամ, եղբայր, քեր, թխան, ծածուկ:
2. Սպէս	» ձեմարիս, փոյր, յայտնի, վայելուչ, գաղտնի
3. Օրէն	» Կոյր, լուրջ, առատ, անգար, վայելուչ, զուարթ:
4. Ակի	» Յանկարծ, ուղիղ, փափոխ, որոշ, կողմն, քերէ:
5. Դիւն	» Յու, ողբ, յայտնի, սիր, սքում:

136. Մակրայ կը կոչուին այն անփոփոխելի բառերն որք բայերու հետ կը դործածուին եւ անոնց զանազան պարագայները, ինչպէս տեղը, ժամանակը, կերպը, քանակութիւնը կը ցուցնեն: Գլխաւոր մակրայներն են.

Տեղական. Հոս, հոն, ասկէ, անկէ, գորտէն, ներսէն, վերէն, վարէն.

Ժամանակական. Այսօր, երէկ, վաղը, նիմա, միտ, երբեք, ուշ.

Քանակական. Քիչ, ատ, անիւր, բաւական, յոյժ, այնչափ.

Նշանակական. Աղէկ, զեւ, կամօք, արեւ, արեւ, լուս, քաղ.

Հարցական. Ե՞րբ, ուր, մի՞թէ, արդեօք, ի՞նչպէս:

137. Մակրայ մը կրնայ ուրիշ մակրայի մը կամ ածականի մ'իմաստը ստատկացնել, ինչպէս.

Խիստ ուշ, շատ խմածուն, յոյժ արագ:

138. Բանի մը մակրայակերտ մասնիկներ կան. ինչպէս արար, ապա, օրէն, ակի, ազին որք գոյականներու եւ ածականներու ծայրը կցուելով եղանակական մակրայ կը շինեն.

Իշխան, իշխանաւոր. դառն, դառնապա. անկեղծ, անկեղծօրէն. ուժգին, ուժգնակի. զուարթ, զուարթագին:

ԳԼՈՒԽ Թ.

ՇԱՂԿԱՊ

31. Ընթերցուած. — ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲԱՆԵՐ

Բան մը, առարկայ մը կամ յատկութիւն մը կրնան իրենց հակառակն ունենալ. ինչպէս անհոգի որոյ հակառակն է սեր. Այսպէս կ'ըսենք ջրին երեսն ու տակառին յասակը, լեռան գագաթն ու ստորոտը, մարդու նիւարութիւնն ու գիրութիւնն կարծր ու հեղուկ մարմին, քանձ ու յոյժ հեղուկ, ազանուրիւն ու շռայլութիւն, սով ու առատութիւն, քարեքեր ու ամուր, ցած ու քարձ, սիւղը ու վերջ, պարսպակն ու պարսպակն, գիտունն ու զգեսն, համեսն ու գոռոզը, զեղակնն ու զգեղը, ծաւրն ու քերքը, կուշն ու անօրին, աղբակն ու հարուստը, մեծն ու պզտիկը, քուլն ու հսկայն եւայլն:

Հ Բ Ա. Հ Ս. Ն. Գ.

157. Գրաւ. Խոնարհեցէք հետեւեալ պարբերութիւնն, Մահմ. ներկայ, անկասար, կասարեալ.

Երբ ուսումնասնեալ եւ կրթուիմ, բարի քաղաքացի մը պիտի ըլլամ:

158. Գրաւ. 14^{րդ} ընթերցուածին բայերը կասարեալի վերածեցէք:

159. Գրաւ. 24^{րդ} ընթերցուածը դարձուցէք նախ եզակի եւ ապա յօգնակի երկրորդ դէմքի:

160. Գրաւ. Հետեւեալ ածականաց հականիշը գրեցէք.

Հարուստ, թերի, կարծր, համեստ, խոհեմ, նեղ, չար, հեռատես, ուղիղ, համարիտ, սուր, թեթեւ, ներկայ, առողջ, կարճ, նիհար, ծախ, ցուրտ, տկար, դիւրին, օգտակար:

139. Շաղկապ կը կոչուին այն անփոփոխելի բառերն որ խօսքի մ'երկու մասերն կամ երկու բառերն իրարու կը կապեն. մարմինն ու հոգին, եւ կամ դու:

140. Գլխաւոր շաղկապներն են եւ, ու, կամ, որ, իսկ, քի, երբ, վասն զի, քանզի, որովհետեւ, իսկ, երբ, երբոր, ուստի, ուրեմն, մինչդեռ, նաեւ, քեւ, քեպէս, եւայլն:

ԳԼՈՒԽ Ժ.

ԶԱՅՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

35. Ընթերցում. — ԲԱՂԴԱՏՈՒԹԻՒՆ

Երբ բան մը քննենք հասկնալու համար թէ արդեօք ուրիշի մը կը նմանի իր մէկ յատկութեամբ, բաղդատութիւն ըրած կ'ըլլանք: Օրինակի համար բաղդատելով կ'ըսենք.

Սիրամարդի պէս գոռոզ, արեւու պէս պայծառ, կեռասի պէս կարմիր, դեղի պէս դառն, գառան պէս անմեղ, ժայռի պէս կարծր, շան պէս հաւատարիմ, առիւծի պէս հզօր, ջրիի պէս յամառ, օգի պէս թեթեւ, աղամանդի պէս փայլուն, ջրի պէս լոյծ, փղի պէս ոխակալ, եւայլն:

Հ. Բ. Ա. Ն. Գ.

161. Բերանացի. Զայնարկութիւններն որոշեցէք:

Ո՛հ, ինչ անխոհեմ է: Բան լիցի որ այս մեղքը գործեմ: Իցիւ թէ այսօր գայ: Ո՛վ տէր, ողորմէ՛ ինձ: Երանի՛ անոր որոյ սիրտը մաքուր է: Բարէ, բոլոր ջանքերս ի դերեւ ելան: Ապրին, որդեակ իմ: Եղևկ, իր հարստութիւնը չվայելեց: Վայ՛ չարածճի: Ափսոս իրեն որ չգիտցաւ:

162. Գրաւոր. Երեքական խնդիր գտէք Տակ, հաւնար, մօս վրայ, առանց, մեք, միկնել, առջեւ նախադրութիւններուն:

163. Գրաւոր. Հոլովեցէք հետեւեալներն.

Գիր գրել, նամակ ընդունիլ, գիրք կարդալ, կանուխ արթննալ, շուտ քայլել, սուտ երդնուլ, պատէն ոստնուլ:

164. Գրաւ. 1, 2, 3^{րդ} հատուածներն յոգն. դիմելով գրեցէք:

141. Զայնարկութիւնը կը յայտնէ ուրախութիւն կամ ցաւ, զարմանք, բարկութիւն, տխրութիւն, այսինքն՝ մեր հոգւոյ կիրքերէն կամ յուզմունքներէն մին:

142. Գլխաւոր ճայնարկութիւններն են.

Ո՛հ, ա՛հ, վա՛հ, աւա՛ղ, ախա՛ն, եղո՛ւի, վա՛յ, վա՛շ, բարե՛, ո՛, ո՛վ, կեցցե՛ս, երանի՛, իցի՛ւ քե, օ՛ն անոր, քա՛ն լիցի եւն:

36. Ընթերցում. — ԵՐԿՈՒ ՃԱՄԲՈՐԳ

Երկու ճամբորդ, Թովմաս եւ Յովհաննէս, տօնավաճառը կ'երթային: Անտառ մը հասան. Թովմաս, որ առջեւէն կ'երթար, իր առջեւ ոսկւով լի քսակ մը կը տեսնէ եւ կը վերցնէ: Ո՛հ, ինչ աղւոր դիւտ մ'ըրինք, կը գոչէ Յովհաննէս զուարթազին: — Մէնք, կը պատասխանէ Թովմաս, ինչ ըսել կ'ուզես, բարեկամս, ըսէ մանաւանդ ես. ես գտայ դրամս եւ ինձ հաւնար կը պահեմ: Յովհաննէս կը լռէ. մօիկ կ'ընէ իր հարուստ ընկերին որ արդէն կը հաշուէ ինչ որ պիտի կրնայ գնել իր գտած դրամով: Յանկարծ երկու գող կ'երեւին անտառին մէջ: Վա՛շ, կը գոչէ Թովմաս սարսափահար, կորսուած ենք: — Մէնք, կը պատասխանէ յայնժառ Յովհաննէս, կը սխալիս, բարեկամս, ըսէ մանաւանդ դուն. զայս ըսաւ եւ սկսաւ փախչիլ. իսկ Թովմաս, դրամին ծանրութեան պատճառաւ. չկրցաւ փախչիլ: Գողերը իր վրայ կը յարձակին, կը ծեծեն, կը կողոպտեն եւ իր գանձն ու հագուստը միանգամայն կը գողնան:

Հ. Բ. Ա. Ն. Գ.

165. Գրաւոր. Նախադրութիւնները, շաղկապները, մակբայներն ու ճայնարկութիւններն զատ զատ ցանկեր կազմեցէք:

166. Գրաւոր. Հետեւեալ շեղադիր բառերը բարդեցէք, ածականը գոյականէն առաջ գնելով:

Հաւասքր քերի մարդ. հաւնար զառն ջուր. միսքր քերեւ տղայ. ջուրն առաւ հոր. ընքացքր արագ դետ. ձայնը քաղցր տիրացու. լեզուն ծանր կին. սիրքը խիստ մարդ. տունը մեծ մարդ. մորքը սեւ բնակիչ. հաւասքն ուղիղ կին:

167. Գրաւոր. Հետեւեալ գոյականները բարդեցէք սեռականն առաջ գնելով.

Գանձի պետ. դիւանի պետ. հողի բլուր. մեղրի մոմ. կառքի խումբ. աւագի կոյտ. վանքի հայր. նամակի տուն. նաւու խումբ. գետի եզերք. փայտի կոյտ. սառի կոյտ. սահմանի զուլս. դիւանի զպիր.

ԿԷՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Հ Բ Ա Հ Բ Ն Գ

168. ԳՐԱԼՈՐ. Շեղագիր բառերը բարդեցէք.

Պտուղ բերող ծառ, սերը սիրող ծառայ. միջառ սպաննող
դեղ. վեպ գրող հեղինակ. չար խօսող մարդ. պերճ խօսող
քարոզիչ. սուր տեսնող տղայ. բաղդ խնդրող մարդ. ոսկի
ձուլում արձան. սիրտ յուզող տեսարան:

169. ԳՐԱԼՈՐ. Սոյն գոյականներուն հակաձիշը գտէք:

Յառաջարան, հիւսիս, արեւելք, աղքատութիւն, կարճա-
տեսութիւն, առատութիւն, ուրախութիւն, լայնութիւն, հան-
գստութիւն, բարութիւն, գեղեցկութիւն, կորուստ:

170. ԳՐԱԼՈՐ. Հետեւեալ խօսքերը կետադրեցէք.

Երանի այն աշակերտին որ աշխատասէր կարգապահ ու
քաղաքավար է եւ գնեցի թուղթ գրիչ մեղան եւ մատիտ
եղը ոչխարը կովն եւ ուղտը կ'որոճան Տղայք առաքինի եղիք
Յիսուս ըսաւ սիրեցէք զիրար Ստախօսութիւնը գէշ մոլու-
թիւն մէ Յարգէ ծնողքդ Մի ստեր Ոչ ես եւ ոչ նա գիտենք
մեր դասն Դուք գիտէք ձեր դասն Ինչ կուզէք Գիրք մը ա-
ռի Վայ ձեզ ով կեղծաւորք Որչափ բարի է Աստուած

143. Կէտադրութեան նպատակն է խօսքի մ'այլ եւ այլ
մասերն իրարմէ զատել փոքր նշաններով, որք կը կոչուին
կէս: Այս նշաններն են:

Բռք ('), Ստրակիս (.), Միջակիս (.), Վերջակիս (:),
Շեշտ ('), Պարոյկ (°), Ապարաց կամ Մակակիս ('), Եր-
կար ('), Տողադարձ (-). Ջակերս («»), Փակագիծ (()),
Կախում (...), Գիծ (—):

ԾԱՆՈԹ. Ուսուցիչն օրինակներով պիտի սովորեցունէ սոյն կե-
տերուն կիրառութիւնը:

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆՔ
ԲԻՒԶԱՆԴ Մ. ՊՕԶԱՃԵԱՆԻ

Վաւերացեալ յՈսումն. Խորհրդոյ

1. Համառօտ Քերականութիւն գրաբար Հայերէնի	2 ^{րդ} փ.
2. Տեսական եւ Գործնական Քերականութիւն աշխարհա- բար Հայերէնի. Տարական Ընթացք.	2
3. Տեսական եւ Գործնական Քերականութիւն աշխարհա- բար Հայերէնի. Բ. սպագրութիւն. Միջին Ընթացք	4
4. Ֆոնետիկն հոր Քերական, հայերէն բացատրութեամբ. Երոզոյ սպագրութիւն	1 20
5. Գրութեան հոր Քերականութիւն ժողովրդական լեզուի	7
6. Լեօ սբ Բարի (Բարեգեան Արձագանց կամ ժողովրդական Զրուցանութիւն)	40
7. Լեօ սբ Բարի (կամ Ուղեցոյց Թարգմանութեան) Սա առաջնոյն բնագիրն է յետոյ ունենալով 200 երե- տով բառարան մը գունատ բոլորի վրայ. յորում ամփոփուած են բնագրին բառերն եւ ոճերն զան 42600 ի չափ բառեր իւրեց ամեն առումներով եւ ոճերով. Թարգմանութեան համար յոյժ պիտանի	40
8. Լեօ սբ Բարի, առաջնոյն լոկ ժողովրդական բնագիրն	5
9. Գրական Բառարան ժողովրդական, 45,000 բառ եւ ոճ.	5
10. Հայոց Պատմութիւն, մինչեւ մեր օրերը.	2 20
11. Մենէլէ, կամ Օսմանեան Քաղաքային Օրինագիրք. Հա յերէն բարգմանութիւնն ու բոլորէրն բնագրին առ- տաւանութիւնն զիւր առ զիւր դրուած. Կ'արժէ որ ամեն առաջնորդարան եւ ամեն վարժարան իւրեց բանգրանին մէջ ունենան տոյն օգտուած մասերն մէկ մէկ օրինակ շինց հաստն ի միասին	56

Մեծաւանակ զնոյալ համար 20 առ % զեղջ

Գ ի մ ե լ

ի Կեդրոնական Գրաստան

Կ. Պոլիս. Չափազանքաւ եզրուել քիւ 59

1p. 14p

2013

3014

